

Τοπική ανάπτυξη των οικισμών του Δήμου Κόνιτσας, Περιφέρειας Ηπείρου

Ευάγγ. Δημητριάδης, Ομότιμος Καθηγητής Πολεοδομίας Α.Π.Θ.
Δ. Δρακούλης, Δρ. Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Μεταδιδάκτορας Α.Π.Θ.
Χρ. Κουσιδώνης, Επίκουρος Καθηγητής,
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Στόχος της εργασίας είναι να παρουσιαστούν οι βασικές συντεταγμένες που οδηγούν στην τοπική ανάπτυξη του Δήμου Κόνιτσας, καθώς και μια προκαταρκτική αλλά συνολική πρόταση παρέμβασης. Αναφερόμαστε στο προβλεπόμενο παραγωγικό δυναμικό και τη δημογραφική διάρθρωση, στη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά και, εν τέλει, στην αναπτυξιακή δυναμική της περιοχής.

Τα προβλήματα του Δήμου αλλά και οι τοπικές αναπτυξιακές δυνατότητες συνδέονται και με το ευρύτερο ισχύον νομικό και θεσμικό πλαίσιο που προκύπτει από το υπό αναθεώρηση Χωροταξικό Σχέδιο Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΧΣΑΑ) της Ηπείρου, τα πολεοδομικά σχέδια (ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ) και άλλα θεσμικά κείμενα που αφορούν στην ευρύτερη περιοχή. Από τη χωροθέτηση των μεγάλων αξόνων ανάπτυξης της περιφέρειας Ηπείρου προκύπτει η διασύνδεση του γενικού προς το τοπικό αναπτυξιακό σύστημα της περιοχής (πόλοι και άξονες), καθώς και η προβλεπόμενη ιεραρχία του οικιστικού δικτύου της.

Η μεθοδολογία προσέγγισης του θέματος αφορά έξι αλληλοσυνδεδεμένες συνεχείς φάσεις, κλιμακούμενες ως την εκπόνηση του προγράμματος χωρικής επέμβασης. Αυτές είναι οι ακόλουθες: Λήψη απόφασης για παρέμβαση, καταγραφή υφιστάμενης κατάστασης, στόχοι και γενικές στρατηγικές ανάπτυξης και διατύπωση εναλλακτικών σεναρίων, επιλογή προτιμώμενου σεναρίου και διατύπωση του προγράμματος υλοποίησης του σεναρίου. Ειδικότερα στην κομβικής σημασίας φάση της διατύπωσης των παρεμβατικών ή μη σεναρίων επιλέγονται σύμφωνα με την έρευνα πεδίου βασικοί ανά σενάριο άξονες ή πυλώνες ανάπτυξης, όπως η βελτίωση της οικονομικής βάσης και της δημογραφικής σύνθεσης του πληθυσμού, και η ενίσχυση της βιωσιμότητας του παραγωγικού-χωρικού συστήματος της περιοχής (νέες αγορές - παζάρια), καθώς και πολιτιστικές και άυλες δράσεις. Το επιλεγμένο σενάριο υποστηρίζεται με τη διατύπωση προγράμματος ενεργοποίησης και εφαρμογής του. Το τελικό πρόγραμμα εξειδικεύεται σε επί μέρους υπο-προγράμματα και δράσεις για κάθε πυλώνα ανάπτυξης. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση ενός 'σχεδίου δομικών παρεμβάσεων' που προτείνει φορέα διαχείρισης, καθώς και τη χαρτογράφηση προσχεδίου χωρικών επεμβάσεων, δηλαδή των έργων και δράσεων που συνθέτουν τον πυρήνα της υλοποίησης του σεναρίου που προτιμήθηκε.

1. Ιστορικο-γεωγραφικές δεσμεύσεις και κοινωνιο-παραγωγικό υποσύστημα της Περιφέρειας και του Δήμου Κόνιτσας

1.1. Ιστορικο-γεωγραφικές δεσμεύσεις

Η γεωγραφική – οικολογική έκταση του Δήμου Κόνιτσας στην Ήπειρο καθορίζεται από την κοιλάδα του π. Σαραντάπορου που τέμνει διαγωνίως, περίπου στο μέσον από ΒΑ προς ΝΔ τον γεωγραφικό χώρο, με κατεύθυνση την Αλβανία. Στο βόρειο τμήμα βρίσκεται το όρος Γράμμος (2.520μ) και στο νότιο το όρος Σμόλικας (2.637μ). Επίσης στο νοτιότερο όριο του Δήμου και κατά μήκος του, ρέει ο π. Αώος σε κοιλάδα από Α προς Δ, με κατεύθυνση και πάλι την Αλβανία. Η φυσική γεωγραφία των ορέων και ποταμών της περιοχής καθόρισαν διαχρονικά τις εξής ιστορικο-πολιτισμικές ανθρωπογενείς ενότητες (Χάρτης 1) (Γκούντος 2015, Νιτσιάκος 2008 και Νιτσιάκος κ.ά. 1998):

- α) Τα *Μαστοροχώρια* (ΒΔ), οικισμοί εκατέρωθεν της κοιλάδας του π. Σαραντάπορου με υψόμετρο ως 1.000μ. Μερικοί από αυτούς είναι γνωστοί για την παραγωγή μαστόρων πέτρας, ζωγραφικής, επεξεργασίας ξύλου, όπως η Βούρμπιανη, η Πυρσόγιαννη, οι Χιονάδες, το Γαναδιό κ.ά. Στην εργασία χρησιμοποιούμε για τον γεωγραφικό προσδιορισμό των Μαστοροχωρίων, τη σχέση τους με τη λεκάνη απορροής του π. Σαραντάπορου, δηλ. Άνω, Μέση και Κάτω κοιλάδα.
- β) Η ενότητα των οικισμών της *Λάκκας του Αώου* (ΝΑ), με δικά της πολιτισμικά χαρακτηριστικά (βλαχοχώρια), όπως το Ελεύθερο, το Παλαιοσέλι, το Δίστρατο κ.ά. καταλαμβάνει μια επιμήκη γεωγραφική ζώνη κατά μήκος και στο βόρειο τμήμα της κοιλάδας του π. Αώου που καταλήγει ανατολικά στο όρος Βασιλίτσα, κέντρο χειμερινών και όχι μόνον αθλημάτων. Αυτές οι ανθρωπογενείς ενότητες με την εξαιρετική ιστορία και το θαυμάσιο οικολογικό περιβάλλον εξυπηρετούνται διοικητικά από το αστικό κέντρο της Κόνιτσας, έδρα του ομώνυμου Δήμου (Δημητριάδης 1980).

1.2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η στατιστική υπηρεσία κάνει την εύλογη διάκριση σε νόμιμο (εγγεγραμμένο στα σχετικά μητρώα), πραγματικό (απογραφέντα επιτοπίως την ημέρα της απογραφής) και μόνιμο πληθυσμό. Η εξέλιξη του πραγματικού πληθυσμού των οικισμών της περιοχής είναι γενικά πτωτική με εξαίρεση την Αετομηλίτσα.

Στοιχεία για τον μόνιμο πληθυσμό καταγράφονται στις απογραφές από το 1991 σε επίπεδο δημοτικού διαμερίσματος (για το 1991 σε επίπεδο οικισμού). Στα Δ.Δ. Κόνιτσας, Μαστοροχωρίων, Φούρκας, και Δίστρατου σημειώνεται σαφής μείωση, ενώ εντυπωσιακή αύξηση σημειώνει ο μόνιμος πληθυσμός στην Αετομηλίτσα (Πίνακας 1).

Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η μείωση του μόνιμου πληθυσμού στα Δ.Δ. Κόνιτσας και Μαστοροχωρίων στο διάστημα 1991-2011 είναι σαφώς μικρότερη από την αντίστοιχη μείωση του πραγματικού πληθυσμού, πράγμα που μπορεί να σηματοδοτεί ανάσχεση της μείωσης της κατοίκησης της περιοχής (Πίνακας 2).

Πίνακας 1. Μόνιμος Πληθυσμός - Δημοτικές Ενότητες
Table 1. Resident Population - Municipal Departments

	1991	2001	2011
Ιωαννίνων	62.346	67.384	65.574
Κόνιτσας	5.911	5.690	4.632
Αετομηλίτσας	2	39	432
Μαστοροχωρίων	1.312	1.382	930
Φούρκας	58	117	90
Δίστρατου	393	420	278

(Πηγή: Απογραφές Πληθυσμού 1991-2011, με επεξεργασία)

Πίνακας 2. Πραγματικός Πληθυσμός-Οικισμοί
Table 2. De facto Population - Settlements

ΑΓΟΡΕΣ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
1	Πυρσόγιαννη	394	513	290	381	293	377	129
1	Βούρμπιανη	640	216	194	232	148	141	79
1	Αετομηλίτσα	0	0	0	72	277	304	453
2	Γαναδιό	150	118	63	110	103	76	37
2	Μόλιστα	150	134	73	107	86	67	25
2	Μοναστήρι	141	143	65	99	108	53	17
2	Φούρκα	214	105	93	68	56	206	90
3	Αηδονοχώρι	406	302	243	178	207	203	53
3	Μολυβδοσκεπάστος	233	200	98	188	173	103	47
4	Δίστρατο	469	623	462	404	434	487	279

(Πηγή: Απογραφές Πληθυσμού 1951-2011)

1.3. Φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι

Ο «καλλικρατικός» Δήμος Κόνιτσας έχει μια επιφάνεια περίπου 1.000 τ.χλμ και πληθυσμό 6.372 κατοίκων (ΕΛΣΤΑΤ 2011). Προέρχεται από την συνένωση των «καποδιστριακών» Δήμων Κόνιτσας και Μαστοροχωρίων και των Κοινοτήτων Αετομηλίτσας, Δίστρατου και Φούρκας. Έχει έδρα το Δημοτικό Διαμέρισμα Κόνιτσας και 42 οικισμούς κατανομημένους σε 39 Δημοτικά Διαμερίσματα (Δ.Δ.) – Τοπικές Κοινότητες που φαίνονται στον Πίνακα 3, όπου περιλαμβάνονται πληροφορίες για την παλαιά και νέα ονομασία, το υψόμετρο, την έκταση κάθε Δ.Δ. και τον πληθυσμό τους¹. Οι οικισμοί είναι κατανομημένοι σε πέντε γεωγραφικές ενότητες που είναι: α) βόρεια της άνω κοιλάδας του π. Σαρανταπόρου (περιοχή Γράμμου), β) μέση κοιλάδα του π. Σαρανταπόρου (περιοχή Σμόλικα), γ) αλπική ζώνη του π. Σαρανταπόρου (Γράμμου και Σμόλικα), δ) κάτω κοιλάδα του π. Σαρανταπόρου και πεδιάδα της Κόνιτσας, ε) Λάκκα του π. Αώου.

Από τμήμα του Δήμου περνά η οριογραμμή της Περιοχής Προστασίας Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου (ΦΕΚ 639Δ1-31.05.2005) και συγκεκριμένα στα ΝΔ αρχίζει από το Δ.Δ. Κλειδωνιάς και εκτείνεται ΒΑ προς το Δ.Δ. Καλλιθέας και το Δ.Δ. Κόνιτσας. Εντός του ορίου αυτού περιλαμβάνονται επίσης όλοι οι οικισμοί της Λάκκας του π. Αώου και το ανατολικό τμήμα της μέσης κοιλάδας του π. Σαρανταπόρου (Χάρτης 1). Στα ΝΔ σύνορα του Δ. Κόνιτσας χωροθετείται επίσης μια ζώνη από Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ), όπου δεν επιτρέπεται η πολεοδόμηση. Συμπεριλαμβάνονται επίσης οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία, η περιοχή προστασίας Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου, και οι ζώνες προστασίας ορεινών όγκων, δασικών περιοχών και αγροτικών εκτάσεων στον ευρύτερο χώρο των οικισμών, ποταμών και ρεμάτων, καθώς και οι περιοχές εξόδων των ποταμών (φαράγγια) και παραποτάμιας βλάστησης. Για την καταγραφή των σημαντικότερων κηρυγμένων, προσωρινά οριοθετημένων ή μη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, αποδελτιώθηκε το Παράρτημα Ι του ΦΕΚ Α.Α.Π. 136-28.04.2014, σ. 1771-1775. Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι οικισμοί εντός των πέντε γεωγραφικών ενότητων με βάση τα πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά και παρέχονται ποσοτικές πληροφορίες για τα μουσεία, μονές, εκκλησίες, γεφύρια, νερόμυλους, ιαματικά λουτρά, αρχαιολογικούς χώρους και κηρυγμένους παραδοσιακούς οικισμούς. Παρακάτω σχολιάζονται αναλυτικότερα οι πληροφορίες των Πινάκων 3 και 4 που συνδυάζονται με το Χάρτη 1.

Οι οικισμοί βόρεια της άνω κοιλάδας του π. Σαρανταπόρου (περιοχή Γράμμου) είναι οι παρακάτω δέκα: Πλαγιά, Κεφαλοχώρι, Οξυά, Γοργοπόταμος, Βούρμπιανη, Πυρσόγιαννη,

¹ Οι μόνες περιπτώσεις Δημοτικών Διαμερισμάτων – Τοπικών Κοινοτήτων με περισσότερο του ενός οικισμούς είναι της Οξυάς με τη Θεοτόκο, της Εξοχής με την Τράπεζα και της Αγίας Βαρβάρας με την Πυζαριά.

Πληκάτι, Χιονιάδες, Ασημοχώρι και Θεοτόκος. Είναι χωροθετημένοι σε υψόμετρο 700-1240μ, έχουν επιφάνεια 206 τ.χλμ, πληθυσμό 657 κατοίκους (2011), και μέση πυκνότητα της τάξης των 3,2 κ/τ.χλμ. Στην κοιλάδα του π. Σαραντάπορου μεταξύ Γράμμου και Σμόλικα και στο χωριό Βούρμπιανη υπάρχει δάσος δρυός. Στην περιοχή υπάρχουν τέσσερα μουσεία, Κεφαλοχώρι (Λαογραφικό – Ιστορικό), Πυρσόγιαννη (Μαστόρων και Εκκλησιαστικό) και Χιονιάδες (Χιονιαδιτών Ζωγράφων). Χωροθετούνται επίσης μια ενδιαφέρουσα μονή, στην Πλαγιά (Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου 1656) και τρεις ενδιαφέρουσες εκκλησίες, στην Πυρσόγιαννη (Αγ. Γεωργίου), Βούρμπιανη (Κοιμήσεως Θεοτόκου 1747) και Οξυά (Αγ. Νικολάου 1857). Υπάρχουν ακόμη δυο αξιόλογα γεφύρια, στην Πλαγιά (Ζέρμας ή Καντσιώτικο) και στους Χιονιάδες (Παρασπόρι).

Οι οικισμοί της μέσης κοιλάδας του π. Σαραντάπορου (περιοχή Σμόλικα) είναι οι παρακάτω 15: Αγία Παρασκευή, Λαγκάδα, Δροσοπηγή, Καστανέα, Εξοχή, Νικάνορας, Πουρνιά, Γαναδιό, Μόλιστα, Μοναστήρι, Αμάραντος, Πύργος, Αγία Βαρβάρα, Πυξαριά και Τράπεζα. Είναι χωροθετημένοι σε υψόμετρο 600-1050μ, έχουν επιφάνεια 342,2 τ.χλμ, πληθυσμό το 2011 859 κατοίκους και μέση πυκνότητα της τάξης των 2,5 κ/τ.χλμ. Στην κοιλάδα του π. Σαραντάπορου, στην Εξοχή υπάρχει εκτεταμένο δάσος δρυός και μαύρης πεύκης και στο Σμόλικα υποαλπικά λιβάδια και εκτεταμένο αραιό δάσος με ρόμπολα. Στην περιοχή υπάρχουν δυο λαογραφικά μουσεία, στην Αγία Παρασκευή και στον Αμάραντο. Βρίσκονται επίσης δυο ενδιαφέρουσες μονές, στην Μόλιστα (17ος-19ος αι.) και στον Νικάνορα, καθώς και δυο ενδιαφέρουσες εκκλησίες στην Καστανέα (Αγίου Νικολάου των αρχών του 20ού αι.) και Αγ. Δημητρίου (17ος αι.) και στο Δ.Δ. Εξοχής δυο ενδιαφέροντες προ του 1830 ναοί (Αγ. Δημήτριος και Αγ. Μηνάς). Υπάρχουν ακόμη έξι αξιόλογα γεφύρια, στην Καστανέα (Μεσαργιάς-Ράχης, Γκάλινας, Μαλνίτσας και Μητσαίων), στη Πουρνιά (Μαύρης Πέτρας) και στη Μόλιστα (Βέργου). Το Γαναδιό είναι κηρυγμένος παραδοσιακός οικισμός (ΦΕΚ 594/Δ-13.11.1978). Τέλος, στον Αμάραντο υπάρχουν ιαματικά λουτρά.

Οι οικισμοί της αλπικής ζώνης του π. Σαραντάπορου (Γράμμου και Σμόλικα) είναι δύο, η Αετομηλίτσα και η Φούρκα. Είναι χωροθετημένοι σε υψόμετρο 1360-1430μ, έχουν επιφάνεια 83,7 τ.χλμ, πληθυσμό 522 κατοίκους (2011) και μέση πυκνότητα της τάξης των 6,2 κ/τ.χλμ. Στο τοπίο κυριαρχούν υποαλπικά λιβάδια και δάσος οξυάς στο Γράμμο μεταξύ Γοργοποτάμου και Αετομηλίτσας. Στη Φούρκα υπάρχει λαογραφικό μουσείο και μια ενδιαφέρουσα μονή σε μικρή απόσταση, της Κλαδόρμης του 1747.

Οι οικισμοί της πεδιάδας της Κόνιτσας και της κάτω κοιλάδας του π. Σαραντάπορου είναι οι παρακάτω 11: Κόνιτσα, Καλλιθέα, Κλειδωνιά, Ηλιόρραχη, Καβάσιλα, Μάζι, Αετόπετρα, Μελισσόπετρα, Μολυβδοσκέπαστο, Αηδονοχώρι και Πηγή. Είναι χωροθετημένοι σε υψόμετρο 390-750μ, έχουν επιφάνεια 175,2 τ.χλμ, πληθυσμό 3.932 κατοίκους (2011) και μέση πυκνότητα της τάξης των 22,4 κ/τ.χλμ. Στο Δ.Δ. Κόνιτσας υπάρχουν δάση ελάτης και μαυρόπευκου, κέδρου και βελανιδιές, ενώ αμπελώνες βρίσκονται στις παρυφές του οικισμού της Κόνιτσας. Στο Δ.Δ. Κλειδωνιάς κατά μήκος του π. Βοϊδομάτη υπάρχει παραποτάμια βλάστηση με πλατάνια. Στην περιοχή υπάρχουν έξι μουσεία, από δύο στην Κόνιτσα (Πνευματικό Κέντρο και Φωτογραφική Έκθεση), στο Μάζι (Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας) και στο Αηδονοχώρι (Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας «Μπουραζάνι»). Βρίσκονται επίσης οκτώ ενδιαφέρουσες μονές, μια κοντά στην Κόνιτσα (Παναγίας Στομίου 1774) στο Φαράγγι του π. Αώου, τρεις στην Κλειδωνιά (Κοιμήσεως Θεοτόκου 1620, Αγ. Αποστόλων 1662, Μ. Μεταμορφώσεως Σωτήρα, πιθανά του 7ου αι.), στο Μολυβδοσκέπαστο (Κοιμήσεως Θεοτόκου 14ος αι., αλλά πιθανή χρονολόγηση 7ος αι.), στο Αηδονοχώρι (Βυζ. Μ. Ταξιαρχών Γκούρας), στη Μελισσόπετρα σε ύψωμα πάνω από τη γέφυρα της Μέρτζιανης βρίσκεται Καθολικό Μονής Αγίου Νικολάου (16ος αι.) και στα Καβάσιλα, Γενέθλια Θεοτόκου (Παναγιά 1816).

Πίνακας 3. Ιστορικο-γεωγραφικές ενότητες του Δήμου Κόνιτσας
Table 3. Historical-geographical units of the Municipality of Konitsa

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΒΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΩ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΠΕΡΙΟΧΗ ΓΡΑΜΜΟΥ)					
ΑΑΜ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΑΛΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μ)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (2011)
1	Πλαγιά	Ζέρμα	980	22,2	50
2	Κεφαλοχώρι	Λούψικο	680	33,6	153
3	Οξυά *	Σελτσι	1.038	19,7	51
4	Γοργοπόταμος	Τούρνοβο	940	16,2	29
5	Βούρμλιανη	Βούρμπιανη	900	26,2	68
6	Πυρσόγιαννη	Πυρσόγιαννη	840	19,9	119
7	Πληκάτι	Πληκάτι	1.240	31,8	70
8	Χιονιάδες	Χιονάδες	1.100	12,6	42
9	Λοιμοχώρι	Λεοκάτοι	970	12,8	42
10	Θεοτόκος *	-	700	11	33
Σ=10	Π=3,2 κ/τ.χλμ			206	657

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΜΟΛΙΚΑ)					
ΑΑΜ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΑΛΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μ)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (2011)
1	Αγία Παρασκευή	Κεράσοβο	960	66,1	220
2	Λαγκάδα	Μπλίζντιανη	900	21,3	124
3	Δροσοπηγή	Κάντισκο	1.050	28,8	103
4	Καστανέα	Καστάνιανη	880	20,5	79
5	Εξοχή **	Ζέλιστα	717	22,3	41
6	Νικάνορας	Κορτίνιστα	720	16,9	38
7	Πουρνιά	Σταρίτσιανη	900	23,6	35
8	Γαναδιό	Γαναδιό	890	14,3	32
9	Μόλιστα	Μόλιστα	840	4,9	23
10	Μοναστήρι	Μποτσιφάρι	900	11,6	17
11	Αμάραντος	Ίσβορος	879	39,4	44
12	Πύργος	Στράτσιανη	940	27,9	50
13	Αγία Βαρβάρα ***	Πάβαλη	688	29,6	29
14	Πυζαριά ***	Μπελθούκι	600	7,0	12
15	Τράπεζα **	-	600	8,0	12
Σ=15	Π=2,5 κ/τ.χλμ			342,2	859

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΑΔΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΓΡΑΜΜΟΥ ΚΑΙ ΣΜΟΛΙΚΑ)					
ΑΑΜ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΑΛΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μ)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (2011)
1	Λετομηλίτσα	Ντένισκο – Ντέντισκο - Γαλαταριά	1.430	51,3	432
2	Φούρκα	Φούρκα	1.360	32,4	90
Σ=2	Π=6.2 κ/τ.χλμ			83,7	522

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΠΕΔΙΑΔΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ					
ΑΑΜ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΑΛΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μ)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (2011)
1	Κόνιτσα	Κόνιτσα	600	54,5	2.942
2	Καλιθέα	Γορίτσα	490	8,3	154
3	Κλειδωνιά	Κλειδωνιάβιστα ή Λιτονιάβιστα	521	15,8	136
4	Ηλιόρραχη	Κουτσούφλιανη	520	9,9	112
5	Καβάσιλα	Καβάσιλα	680	13,6	37
6	Μάζι	Μάζι	480	7,3	187
7	Αετόπετρα	Σανοβό	540	6,9	124
8	Μελισσόπετρα	Μελισσόπετρα	391	15,4	51
9	Μολυβδοσκεπάστος	Δεπαλίτσα	540	6,2	43
10	Αηδονοχώρι	Οστανίτσα	560	13,3	45
11	Πηγή	Πεκλάρι	750	24,0	101
Σ=11	Π=22,4 κ/τ.χλμ			175,2	3.932

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΛΑΚΚΑΣ Π. ΑΩΟΥ					
ΑΑΜ	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΠΑΛΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μ)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (2011)
1	Δίστρατο	Βριάζα	1.000	53,8	278
2	Άρματα	Άρμάτοβο	1.020	33,4	30
3	Παλιοςέλι	Παλιοςέλι	1.080	13,5	45
4	Πάδες	Πάδες	1.140	28,3	31
5	Ελεύθερο	Γκρισμπάνι	875	41,2	75
Σ=5	Π=2,7 κ/τ.χλμ			170,2	459

(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2011 και Wikipedia, λήμμα Δήμος Κόνιτσας)

Πίνακας 4. Πολιτιστικά χαρακτηριστικά των οικισμών του Δήμου Κόνιτσας
Table 4. Cultural characteristics of settlements of the Municipality of Konitsa

1. ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΒΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΩ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΠΕΡΙΟΧΗ ΓΡΑΜΜΟΥ)								
AAM	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΟΥΣΕΙΑ	ΜΟΝΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΓΕΦΥΡΙΑ	ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ	ΙΑΜ. ΠΗΓΕΣ	ΑΡΧ. ΧΩΡΟΙ ΚΥΡ. ΠΑΡ. ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1	Πλαγιά		+		+			
2	Κεφαλοχώρι	+						
3	Οξιά			+				
4	Γοργοπόταμος							
5	Βούρμπιανη			+				
6	Πυρσόγιαννη	++		+				
7	Πληκάτι							
8	Χιονιάδες	+			+			
9	Ασημοχώρι							
10	Θεοτόκος							
		4	1	2	2			

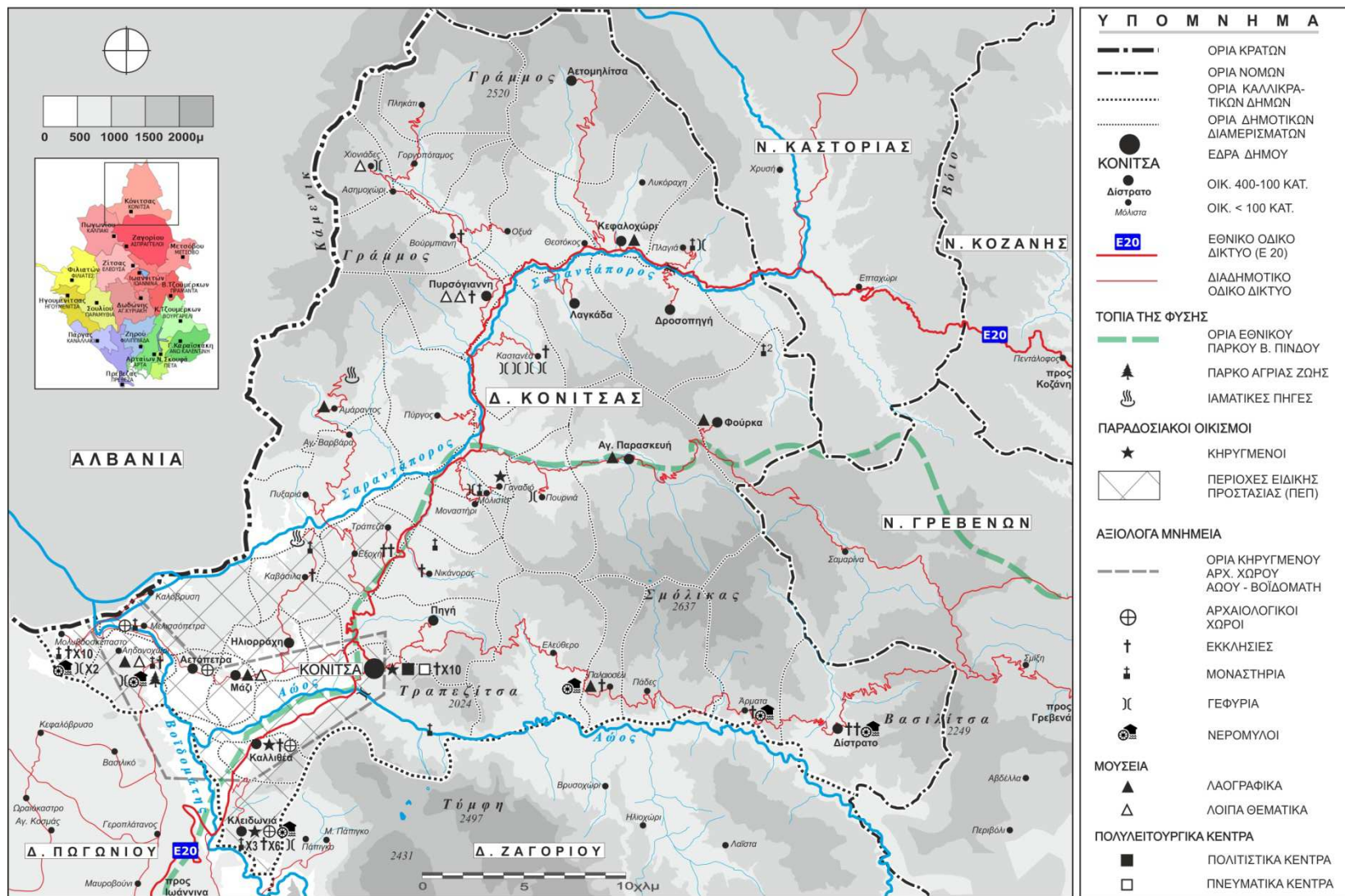
2. ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΜΟΛΙΚΑ)								
AAM	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΟΥΣΕΙΑ	ΜΟΝΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΓΕΦΥΡΙΑ	ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ	ΙΑΜ. ΠΗΓΕΣ	ΑΡΧ. ΧΩΡΟΙ ΚΥΡ. ΠΑΡ. ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1	Αγία Παρασκευή	+						
2	Λαγκάδα							
3	Δροσπηγή							
4	Καστανέα			++	+++			
5	Εξοχή			++				
6	Νικάνορας		+					
7	Πουρνιά				+			
8	Γαναδιό							+
9	Μόλιστα		+		+			
10	Μοναστήρι							
11	Λιμάραντος	+					+	
12	Πύργος							
13	Αγία Βαρβάρα							
14	Πυξαριά							
15	Τράπεζα							
		2	2	4	6		1	1

3. ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΛΑΠΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ (ΓΡΑΜΜΟΥ ΚΑΙ ΣΜΟΛΙΚΑ)								
AAM	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΟΥΣΕΙΑ	ΜΟΝΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΓΕΦΥΡΙΑ	ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ	ΙΑΜ. ΠΗΓΕΣ	ΑΡΧ. ΧΩΡΟΙ ΚΥΡ. ΠΑΡ. ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1	Αετομηλίτσα							
2	Φούρκα	+	+					
		1	1					

4. ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΠΕΔΙΑΔΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ Π. ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ								
AAM	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΟΥΣΕΙΑ	ΜΟΝΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΓΕΦΥΡΙΑ	ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ	ΙΑΜ. ΠΗΓΕΣ	ΑΡΧ. ΧΩΡΟΙ ΚΥΡ. ΠΑΡ. ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1	Κόνιτσα	++	+	+++++++	++			+
2	Καλλιθέα			+				+
3	Κλειδωνιά	+++		+++++	+	+		+
4	Ηλιόραχη			++				+
5	Καβάσιλα		+	+			+	
6	Μάζι	++						
7	Αετόπετρα							+
8	Μελισσόπετρα		+					+
9	Μολυβδοσκέπαστος		+	+++++++	++	+		
10	Αηδονοχώρι	++	+	+	+	+		+
11	Πηγή							
		6	8	30	6	3	1	7
								3

5. ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΛΑΚΚΑΣ Π. ΑΩΟΥ								
AAM	ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΜΟΥΣΕΙΑ	ΜΟΝΕΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	ΓΕΦΥΡΙΑ	ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ	ΙΑΜ. ΠΗΓΕΣ	ΑΡΧ. ΧΩΡΟΙ ΚΥΡ. ΠΑΡ. ΟΙΚΙΣΜΟΙ
1	Δίστρατο			++		+		
2	Άρματα			+		+		
3	Παλαιοσέλι	+		+		+		
4	Πάδες							
5	Ελεύθερο							
		1		4		3		

(Πηγή: Παράρτημα Ι του ΦΕΚ Α.Α.Π. 136-28.04.2014, σ. 1771-1775)

Χάρτης 1. Καλλικρατικός Δήμος Κόνιτσας (χαρτογραφικό υπόβαθρο: Ανάβαση 2010 και Όραμα 2014)

Map 1. Municipality of Konitsa

Στην ίδια περιοχή βρίσκονται επίσης 30 ενδιαφέροντες ναοί που κατανέμονται ως εξής: Στην Κόνιτσα δέκα αξιόλογες εκκλησίες (Αγ. Απόστολοι με τοιχογραφίες 14ου-15ου αι. και ανακαίνιση το 1791, Μητρόπολη - Αγ. Νικόλαος 1842, εξωκκλήσι Αγ. Νικολάου ΝΔ της Κόκκινης Παναγιάς, εξωκκλήσι Αγ. Νικολάου Α της Κόκκινης Παναγιάς, εξωκκλήσι Αγ. Νικολάου ΒΑ του οικισμού, Κόκκινη Παναγιά (τέλη 13^{ου} - α' μισό 14ου αι.), Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Παναγιά), Ν. Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης, παρεκκλήσι στη θέση Γορίτσα και Αγ. Αθανάσιος, όλοι προ του 1830). Στην Καλλιθέα ναός προ του 1830 (Αγ. Κωνσταντίνος). Στο Δ.Δ. Κλειδωνιάς έξι ναοί (Μεταμόρφωσης Σωτήρος 13ος-14ος αι., Αγ. Νικόλαος 1420, Κοιμήσεως Θεοτόκου - Παναγιά, Αγ. Παρασκευή και Προφήτης Ηλίας, και οι τρεις του 16ου αι., και Αγ. Αθανάσιος 1617). Στο Δ.Δ. Ηλιορράχης δυο ενδιαφέροντες προ του 1830 ναοί (Αγ. Νικολάου - ενοριακός και Αγ. Γεωργίου). Στο Αηδονοχώρι ο προ του 1830 ναός των Αγ. Απόστολων. Στο Δ.Δ. Μολυβδοσκεπάστου βρίσκονται δέκα ενδιαφέροντες ναοί (Αγ. Αθανάσιος, Αγ. Απόστολοι 1537, Αγ. Γεώργιος, Αγ. Δημήτριος πιθανά του 11ου αι., Αγ. Ιωάννης, Κοιμήσεως Θεοτόκου ή Ζωοδόχου Πηγής, Αγ. Σώζων και Αγ. Τριάς και οι δυο του 16ου αι., Αγ. Χριστόφορος προ του 1830 και Ταξιάρχες).

Υπάρχουν ακόμη έξι αξιόλογα γεφύρια, δυο στην Κόνιτσα (τοξωτή γέφυρα Αώου Κόνιτσας 1870-1871 και Τοπόλιτσας), στην Κλειδωνιά (Κλειδωνιάβιστας Βοϊδομάτη στην έξοδο του Φαραγγιού του π. Βίκου), στο Μολυβδοσκεπάστο δυο νεότερα πέτρινα γεφύρια (ένα εντός του οικισμού και άλλο δίπλα στην Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου) και στο Αηδονοχώρι (Μπουραζανίου). Νερόμυλοι βρίσκονται στην Κλειδωνιά στο Αηδονοχώρι (νεροτριβή-μαντάι - Μπουραζανίου) και στο Μολυβδοσκεπάστο, και στα Καβάσιλα υπάρχουν ιαματικά λουτρά.

Αναφορικά με τους αρχαιολογικούς χώρους, στο Δ.Δ. Κονίτσης υπάρχουν στη θέση Μετόχι Λιατοβουνίου ενδείξεις Πρώιμης Εποχής Σιδήρου (ΠΕΣ - 11ος-7ος αι. π.Χ.), στη θέση Λιατοβούνι (Αγ. Αθανάσιος) νεκροταφείο ΠΕΣ μέχρι και τον 4ο αι. π.Χ., στις θέσεις Παλαιογορίτσα και Εληά ενδείξεις Πρώιμης Εποχής Χαλκού (ΠΕΧ 3.200-2.000 π.Χ.), ρωμαϊκά οικιστικά κατάλοιπα και θεμέλια παλαιοχριστιανικού συγκροτήματος, στη θέση Γεωργική Σχολή ενδείξεις ΠΕΧ και ιστορικών χρόνων, στη θέση Ακρόπολη (Καστρί) κατάλοιπα βυζαντινού φρουρίου του 14ου αι. με νεότερες φάσεις και προσθήκες της εποχής του Αλή Πασά και στη θέση Ζιάβισκο ενδείξεις 2ου αι. π.Χ. και 4ου-6ου αι. μ.Χ. Εντός του οικισμού βρίσκονται ακόμη, ενδιαφέροντα θρησκευτικά μουσουλμανικά κτίσματα όπως, τέμενος του 16ου αι., δυο τεκκέδες (Κερανίδη, Μουρεχίδη) και μασωλείο (τουρμπές ΤεκέΣιέχ-Ντλιγκα). Τέλος, άξια ενδιαφέροντος είναι η οικία Χάμκως (18ος-19ος αι.), το σημ. Γυμνάσιο (οικία Σίσκου 1845), το κελλί (Χρύσανθου Λαϊνά) προ του 1830 και δυο νεότερα μνημεία (Αναγνωστοπούλειος Σχολή και κτίριο Λιούσκα Αδάμου).

Στο Δ.Δ. Κλειδωνιάς, στη θέση Καλύβια υπάρχουν ενδείξεις του 3ου αι. π.Χ. και ενδείξεις σε θέσεις στα δυτικά πρηνή της κοιλάδας Αώου-Βοϊδομάτη εγκατάστασης ΠΕΣ και 9ου-7ου αι. π.Χ. Βρίσκονται ακόμη παλαιολιθικά κατάλοιπα (17.000-10.000 π.Χ.) (βραχοσκεπή) στη θέση Κλειδί, Φαράγγι Βίκου, καθώς και παλαιολιθικό σπήλαιο στη θέση Νέλλες. Στο Δ.Δ. Ηλιορράχης, στις θέσεις Αγία Τριάδα και Μπίχλη υπάρχουν ενδείξεις εγκατάστασης της ΠΕΣ. Στο Δ.Δ. Αετόπετρας, στη θέση Παναγιά (αγρός Νούτσου), οικιστικά κατάλοιπα 5ου-7ου αι. μ.Χ. Στο Δ.Δ. Μελισσόπετρας υπάρχουν λείψανα φρουρίου του 3ου - 1ου αι. π.Χ. σε λόφο στα σύνορα στη συμβολή Αώου-Σαραντάπορου (Μεσογέφυρα). Στο Δ.Δ. Αηδονοχωρίου βρίσκεται παλαιολιθικό σπήλαιο και στη θέση Μπουραζάνι υπάρχουν αρχαιολογικά κατάλοιπα 9ου-7ου αι. π.Χ.

Τρεις οικισμοί είναι κηρυγμένοι παραδοσιακοί, το Ιστορικό Κέντρο της Κόνιτσας (ΦΕΚ 179Δ-02.03.1993 και ΦΕΚ 24Δ-26.01.2000), η Καλλιθέα (ΦΕΚ 615Δ-01.11.1979, τροπ. ΦΕΚ 423Δ-20.06. 1995) και η Κλειδωνιά (ΦΕΚ 615Δ-01-11-1979, τροπ. ΦΕΚ 423Δ-20.06. 1995). Ακόμη υπάρχει κηρυγμένος αρχαιολογικός χώρος Αώου-Βοϊδομάτη (ΦΕΚ

644B7-30.07.1996), ο οποίος εκτείνεται από την Κόνιτσα μέχρι το Αηδονοχώρι, περιλαμβάνοντας τμήματα του Βοϊδομάτη, του Αώου και του Σαραντάπορου ως τα σύνορα με την Αλβανία.

Οι οικισμοί της Λάκκας του π. Αώου είναι οι παρακάτω πέντε: Δίστρατο, Άρματα, Παλαιοσέλι, Πάδες και Ελεύθερο. Είναι χωροθετημένοι σε υψόμετρο 870-1140μ, έχουν επιφάνεια 170,2 τ.χλμ, πληθυσμό 459 κατοίκους (2011) και μέση πυκνότητα της τάξης των 2,7 κ/τ.χλμ. Υπάρχει παραποτάμια βλάστηση με πλατάνια, δάση οξυάς, ελάτης, μαύρης πεύκης και βελανιδιές. Στην περιοχή υπάρχει Λαογραφικό Μουσείο στο Παλαιοσέλι, τέσσερις ενδιαφέρουσες εκκλησίες, δυο στο Δίστρατο (Προφήτη Ηλία και Κοιμήσεως Θεοτόκου του 19ου αι.), στα Άρματα (Αγ. Νικολάου) και στο Παλαιοσέλι (Αγίας Παρασκευής). Βρίσκονται ακόμη τρεις ενδιαφέροντες νερόμυλοι, στο Δίστρατο (δριστέλα), Άρματα (νεροπρίονο) και Παλαιοσέλι (Καπέτη).

1.4. Αναπτυξιακές δυνατότητες της Περιφέρειας και του Δήμου

Προτεινόμενες βασικές παραγωγικές δραστηριότητες (ΦΕΚ 1451-6.10.2003)

Πρωτογενής Τομέας: Ως βασικοί στόχοι ανάπτυξης του αγροτικού τομέα προτείνονται η βελτίωση της παραγωγής και η στροφή προς την βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία με παράλληλη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τομέα. Ανάπτυξη ελεύθερης ή ημι-σταυλισμένης κτηνοτροφίας. Προστασία και αξιοποίηση των φυσικών πόρων με ιδιαίτερη έμφαση στην ορθολογική διαχείριση τους (π.χ. βοσκότοποι, δάση, υδάτινοι πόροι κτλ). Ολοκληρωμένα διαχειριστικά προγράμματα παρεμβάσεων, ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές για ανάπτυξη συμπληρωματικών και εναλλακτικών δραστηριοτήτων για συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και προσέλκυση νέων αγροτών. Υποστήριξη της ανάπτυξης της πεστροφοκαλλιέργειας και κυπρινοκαλλιέργειας.

Δευτερογενής Τομέας: Αξιοποίηση της επιστημονικής και τεχνολογικής υποδομής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και των ΤΕΙ της Ηπείρου για ανάπτυξη κλάδου έντασης γνώσης. Ανάπτυξη παραγωγών φιλικών προς το περιβάλλον, μεταποίηση βιολογικών προϊόντων και σύνδεση με τον τουρισμό. Αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού σε παραδοσιακή χειροτεχνία και οικοτεχνία και σύνδεσή του με τον τουρισμό. Ευρύτερη διασυνοριακή ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας, ακολουθώντας την κατάλληλη πολιτική, με την Αλβανία με δημιουργία ΠΟΑΠΔ – ΒΕΠΕ στο πλαίσιο των νέων δήμων όπως της Κόνιτσας (ΦΕΚ 124Α-13.06.1997- Ν. 2508) (Κώτσιος κ.ά. 2012).

Τριτογενής Τομέας: Τουρισμός. Ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού στα ευαίσθητα οικοσυστήματα (εθνικός δρυμός, αισθητικά δάση κτλ) και ήπιες μορφές τουρισμού στις λοιπές προστατευμένες περιοχές (π.χ. Natura, Corine) με ολοκληρωμένη διαχείρισή τους. Ολοκληρωμένα προγράμματα ειδικών και ήπιων μορφών τουρισμού όπως ορεινός, πολιτιστικός, οικολογικός στις ορεινές περιοχές Κόνιτσας - Μαστοροχωρίων - Ζαγορίου, Πωγωνοχωρίων κλπ. Αναβάθμιση, εκσυγχρονισμός και συμπλήρωση της τουριστικής υποδομής, κυρίως με επανάχρηση παραδοσιακών κτιρίων. Συγκρότηση φορέων ανάπτυξης τουρισμού, προώθηση προγραμμάτων υποστήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του κλάδου, έρευνα αγοράς, διαφήμιση, προβολή και κατάρτιση προσωπικού (Ρόκος 2004).

Εκπαίδευση - Υγεία: Ενίσχυση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εισαγωγή της τηλε-εκπαίδευσης για σχολεία των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών. Βελτίωση των υπηρεσιών υγείας, με ενίσχυση των κέντρων υγείας ώστε να καλύπτουν τουλάχιστον τα οικιστικά κέντρα ως και 3ου επιπέδου. Ανάπτυξη υπηρεσιών τηλεϊατρικής για την εξυπηρέτηση των ορεινών απομακρυσμένων οικισμών της Περιφέρειας.

Αξιολόγηση τομέων παραγωγικών δραστηριοτήτων (2013)

Σύμφωνα με την Έκθεση αξιολόγησης του 2013, ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να αποτελεί την κυρίαρχη παραγωγική χρήση γης, με κύριες ζώνες συγκέντρωσης το λεκανοπέδιο Ιωαννίνων και την πεδιάδα της Άρτας – Φιλιπιάδας με προέκταση προς Πρέβεζα. Η μεταποιητική δραστηριότητα στη μεθοριακή ζώνη παραμένει σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η οικονομική κρίση επηρεάζει σημαντικά τη χωρική οργάνωση της μεταποίησης δεδομένης της μείωσης του επενδυτικού ενδιαφέροντος. Η δραστηριότητα στον γ' τομέα με εξαίρεση τον τουρισμό αναπτύσσεται κυρίως στα τέσσερα μεγάλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, με κυριαρχία των Ιωαννίνων. Στην ενδοχώρα το Μέτσοβο και τα Ζαγοροχώρια φαίνεται να εμφανίζουν αξιόλογη δυναμική. Επισημαίνεται η αναγκαιότητα σύνδεσης της πρωτογενούς παραγωγής και του τουριστικού προϊόντος με την ανάπτυξη πολυθεματικών τουριστικών δικτύων που να αξιοποιούν συστηματικά το σύνολο των διατιθέμενων τουριστικών πόρων (Θεώρημα Α.Ε. κ.ά. 2013).

Ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη της Ηπείρου έχει το Φυσικό περιβάλλον της περιοχής, όπου περιλαμβάνονται υψηλής ποιότητας οικοτουριστικοί φυσικοί πόροι (εθνικοί δρυμοί, περιοχές Natura, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, υγροβιότοποι κ.α.). Επίσης διατηρούνται σημαντικά στοιχεία αρχιτεκτονικής παραδοσιακής κληρονομιάς (π.χ. παραδοσιακοί οικισμοί, γεφύρια, εκκλησίες κ.α.) και αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι. Οι παραπάνω πόροι αποτελούν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ηπείρου και μπορούν να ενισχύσουν άλλες δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα με τον τουρισμό (π.χ. γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή, κατασκευές, μεταφορές κ.ά.) (Ρόκος 2004).

2. Κοινωνιο-χωρικό υποσύστημα της Περιφέρειας και του Δήμου

2.1. Περιφερειακός Χωρικός Σχεδιασμός της Περιφέρειας Ηπείρου (2003-2013)

Γεωπολιτική και οικονομική διερεύνηση της Περιφέρειας Ηπείρου

Με βάση τη χρηματοοικονομική ελληνική κρίση και τις διαμορφούμενες τάσεις γεωπολιτικής αναβάθμισης των ακτών της Αδριατικής και του Ιονίου κρίνεται αναγκαία η αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου (ΠΠ) της Ηπείρου (ΦΕΚ 1451/2003). Δημιουργήθηκε μια σειρά σημαντικών παραγόντων κρίσιμων για την εξέλιξη της Περιφέρειας όπως: Το οικονομικό μέλλον της Ελλάδας στην Ευρώπη, η τελική επιλογή των χαράξεων των αγωγών φυσικού αερίου, η διερεύνηση πιθανών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΒΔ Ελλάδα, τα θαλάσσια σύνορα με την Αλβανία. Τοπικοί παράμετροι επίσης που επηρεάζουν το ΠΠ αποτελούν η υλοποίηση του δυτικού άξονα (Δυτική Ελλάδα - Άρτα - Ιωάννινα - Καλπάκι – Κόνιτσα – Αλβανία), του παράκτιου δρόμου Πρέβεζας - Ηγουμενίτσας - Σαγιάδας - Αγ. Σαράντα, οι ιδιωτικοποιήσεις σημαντικών υποδομών (λιμάνι Ηγουμενίτσας, αεροδρόμιο Ιωαννίνων κ.ά.), αλλά και η διάθεση στο μέλλον επαρκών πόρων για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής ή προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, η εξέλιξη αναπτυξιακών δεικτών (π.χ. απασχόληση, ανεργία κ.ά.). Συνεπώς η Ήπειρος, όπως και η χώρα στο σύνολο, βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο εξέλιξης ενώ το εγχείρημα ακόμα και της αναθεώρησης του περιφερειακού σχεδιασμού (2003) περιέχει κινδύνους αστοχίας, εξαιτίας της ρευστότητας του οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η οικονομικό-κοινωνική συγκυρία της κρίσης φαίνεται να περιορίζει σημαντικά τη διαθεσιμότητα δημόσιων πόρων εθνικών και της Ε.Ε. για την περίοδο 2014-2020, ώστε να χρηματοδοτηθούν έργα υποδομής και αναπτυξιακών προγραμμάτων όπως συνέβαινε μέχρι πρόσφατα. Οι εξελίξεις αυτές δημιουργούν σοβαρά προβλήματα της λειτουργίας των πλεονεκτημάτων που απέκτησε η περιοχή με κυριότερο, την μερική έστω άρση της απομόνωσης λόγω της Εγνατίας Οδού. Επίσης, καθυστερεί και η κατασκευή του Δυτικού

άξονα σύνδεσης της Ηπείρου με τη Νότια Ελλάδα και την Αλβανία, με επιπτώσεις στη διάχυση της ανάπτυξης. Οι παραπάνω παρατηρήσεις – διαπιστώσεις και η μειωμένη διαθεσιμότητα δημόσιων πόρων οδηγούν στην υιοθέτηση δύο εναλλακτικών αναπτυξιακών δυνατοτήτων: Α) Να επιδιωχθεί στόχευση παρεμβάσεων με βάση τη χωρική διασπορά στην περιφέρεια με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη. Η επιλογή αυτή ακολουθεί τη λογική του υφιστάμενου προγραμματισμού και οδηγεί σε μεγαλύτερη διασπορά των παρεμβάσεων και των διαθέσιμων πόρων, δεδομένου ότι έχουν πολλαπλασιαστεί και διαχυθεί, εξαιτίας της κρίσης, τα προβλήματα. Β) Να επικεντρωθούν οι αναπτυξιακές προσπάθειες σε συγκεκριμένους τομείς και χωρικές ενότητες, όπου αποδεδειγμένα διαπιστώνεται ότι υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα και συνεπώς μπορεί να δημιουργηθεί αναπτυξιακό πεδίο ακόμη και με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε άλλους τομείς και χωρικές ενότητες. Η παραγωγική βάση της περιοχής τείνει να επιβάλει ως αναγκαιότητα υπό τις υφιστάμενες συνθήκες την δεύτερη επιλογή (Β).

2.2. Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Κόνιτσας (2014)

Θεσμικό πλαίσιο για τις χωρικές παρεμβάσεις

Το 2014 δημοσιεύτηκε η έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) σε τμήμα του Δήμου Κόνιτσας (ΦΕΚ 136 ΑΑΠ/28.04.2014). Η μελέτη του ΓΠΣ έγινε στο πλαίσιο του νόμου 2508 (ΦΕΚ 124 Α/13.06.97) που αναθεωρήθηκε με το ΦΕΚ 142 Α/28.06.14. Το ΓΠΣ συνυπολογίζει, ενσωματώνει ή εξειδικεύει, τις προβλέψεις των λεγόμενων υπερκείμενων επιπέδων του χωρικού προγραμματισμού, ήτοι του Γενικού Χωροταξικού της χώρας, του Χωροταξικού της Περιφέρειας και των ήδη θεσμοθετημένων Ειδικών Χωροταξικών, και συνυπολογίζει τον χωρικό σχεδιασμό των γειτονικών ΟΤΑ. Η περιοχή μελέτης του ΓΠΣ, με επίκεντρο τον οικισμό της Κόνιτσας, περιλαμβάνει μεγάλο τμήμα της ΝΔ ζώνης του σημερινού Δήμου. Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής που εξετάζει η μελέτη μας, βρίσκεται ΒΑ των ορίων του ΓΠΣ. Ένα αξιοπρόσεκτο στοιχείο του ΓΠΣ είναι ότι εντάσσει το μεγαλύτερο μέρος της εδαφικής επικράτειας που καλύπτει στις Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ).

Το ‘Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης’ του ισχύοντος αλλά σε διαδικασία αναθεώρησης Περιφερειακού Π.Χ.Σ.Α.Α. Περιφέρειας Ηπείρου κατατάσσει την εδαφική επικράτεια του Δήμου σε ‘Ενδεικτικές Ζώνες Προτεραιότητας Ήπιας Ανάπτυξης Τουρισμού’ ή στην ‘Ευρύτερη Ζώνη Ορεινών και Ημιορεινών Όγκων’ ενώ προβλέπει ανάπτυξη βιομηχανίας-βιοτεχνίας στην περιοχή της Μελισσόπετρας - Καλόβρυσης, κοντά στο δρόμο προς Αλβανία. Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. για τον Τουρισμό (2007) κατέταξε το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου στις πολύ ευρείες περιοχές που είναι ‘αναπτυσσόμενες τουριστικά με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού’. Πρακτικά ταυτόσημη ήταν η πρόβλεψη της ακυρωθείσας Αναθεώρησης του 2013, που αναφερόταν σε ‘Περιοχές ενδεικνύμενες για την ανάπτυξη ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού’, προβλέποντας ειδικότερα και την ανάπτυξη χιονοδρομικού τουρισμού. Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. για τη Βιομηχανία για τη ζώνη που μας ενδιαφέρει προτείνει ‘ειδική ενίσχυση της βιοτεχνίας’ στις ορεινές περιοχές.

Οδικό Δίκτυο Δ. Κόνιτσας

Ο Δήμος Κόνιτσας κατέχει κομβική θέση από συγκοινωνιακής πλευράς, καθώς μέσω αυτού αναπτύσσονται διαδημοτικές, διανομαρχιακές, διαπεριφερειακές και διεθνείς οδικές συνδέσεις. Οι υφιστάμενοι οδικοί άξονες και κυρίως ο Εθνική Οδός Ε20 Κοζάνης - Ιωαννίνων χρειάζονται συντήρηση οδοστρώματος, βελτίωση σήμανσης και ασφάλειας. Προτείνονται επίσης πρόσθετες συνδέσεις μεταξύ των οικισμών εντός και εκτός του Δήμου Κόνιτσας που σήμερα πραγματοποιούνται μέσω χωμάτινων δρόμων, προκειμένου να

ολοκληρωθούν κυρίως τα ορεινά οδικά κυκλώματα. Οι συνδέσεις που πρέπει να ενισχυθούν με ασφαλτόστρωση του υφιστάμενου δρόμου είναι: 1) Σύνδεση Καλυβιών (Κάτω Κλειδωνιάς) με Ζαγόρι. 2) Σύνδεση (Ανω) Κλειδωνιάς με Καλλιθέα. 3) Σύνδεση Μολυβδοσκεπάστου με Αηδονοχώρι. 4) Ολοκλήρωση οδικού κυκλώματος στα όρια Δήμων Κόνιτσας και Ανω Πωγωνίου, με σύνδεση Μολυβδοσκεπάστου με Κεφαλόβρυσο. 5) Σύνδεση Καβασίων με Εξοχή. 6) Βελτίωση σύνδεσης Πηγής με το νομαρχιακό οδικό δίκτυο, ώστε να μειωθεί η χρονοαπόσταση προς τη Λάκκα Αώου από βορρά. 7) Ολοκλήρωση έργων άξονα Κόνιτσας – Βασιλίτσας. 8) Βελτίωση οδικού κυκλώματος Σμόλικα, με διανοίξεις χωμάτινων συνδέσεων. 9) Βελτίωση άξονα Κόνιτσας - Μεθοριακού Σταθμού Μέρτζιανης. Προτείνεται επίσης στην περιοχή ένα δίκτυο μονοπατιών που θα αξιοποιεί τις παλιές διαδρομές και θα συνδέει τα αξιόλογα πολιτιστικά και φυσικά στοιχεία του χώρου που είναι: οι έξοδοι από τα ποτάμια (Βοϊδομάτης - Αώος), η κοιλάδα Αώου, η πεδιάδα της Κόνιτσας και οι παραποτάμιες περιοχές και θα επεκτείνεται και σε άλλα Δ.Δ. του Δήμου ως τα Μαστοροχώρια. Θα προβάλλει επίσης και άλλα στοιχεία τοπικού ενδιαφέροντος (π.χ. βρύσες, ξωκλήσια, ποτίστρες, νεροτριβές), καθώς και στοιχεία που δεν κατατάσσονται ως μνημεία (Τσότσος κ.ά. 2001, Δημητριάδης κ.ά. 2000).

2.3. Τοπικό σύστημα οικισμών (Τοπικών Κοινοτήτων)

Το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της περιφέρειας Ηπείρου (2003) ακολουθεί αφενός τις γενικές αρχές και άξονες του εθνικού ΣΠΑ 2000-2006 και αφετέρου συντάσσεται με τις βασικές επιλογές του Ευρωπαϊκού Σχεδιασμού Χωρικής Ανάπτυξης (ESDP). Βασικοί πόλοι ανάπτυξης της περιφέρειας είναι τα τέσσερα αστικά κέντρα (1^ο και 2^ο επιπέδου) που αποτελούν και τις πρωτεύουσες των νομών. Τα τέσσερα αυτά κέντρα οργανώνονται σε δύο δίπολα που είναι: α) Το πρώτο βόρειο δίπολο (όρος που θεωρείται άστοχος), (Ιωαννίνων – Ηγουμενίτσας με κύριο πόλο τα Ιωάννινα, επωφελείται την πόλη με την υποδομή όπως πανεπιστήμιο, αεροδρόμιο και άλλα και από β) το δεύτερο δίπολο (Αρτας - Πρέβεζας) που επωφελείται της τουριστικής ανάπτυξης του Ιονίου.

Οι βασικοί άξονες διαπεριφερειακής ανάπτυξης που προδιαγράφονται είναι οι ακόλουθοι:

I) Ηγουμενίτσα – Ιωάννινα με προέκταση προς Θεσσαλονίκη – Αλεξανδρούπολη – Τουρκία προς Α και προς Δ (Ιταλία – Αδριατική). Ο άξονας αυτός εμπεριέχει έμφαση στις διεθνείς μεταφορές, τις υπηρεσίες εμπορίου, τις νέες τεχνολογίες και τη μεταποίηση. II) Ηγουμενίτσα – Πρέβεζα με προέκταση προς Β σε Σαγιάδα – Αλβανία, προς Ν σε κεντρική Ελλάδα – Πάτρα και προς Δ με τα Ιόνια νησιά. Ο άξονας αυτός χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα ανάπτυξης τουρισμού και συναφών υπηρεσιών. III) Άρτα – Ιωάννινα – Καλπάκι (Κόνιτσα) – Κακαβιά, με προέκταση προς Β στην Αλβανία και προς Ν στην κεντρική Ελλάδα. Ο άξονας αυτός οριοθετεί ζώνες εντατικών κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, ήπιας τουριστικής ανάπτυξης στους ορεινούς όγκους και βιομηχανική ανάπτυξη μέσω ενός δικτύου ΒΠΠΕ και ΒΠΠΑ / ΒΙΟΠΑ.

Προβλεπόμενη χωροταξική οργάνωση δικτύου οικισμών και ιεράρχηση οικιστικού δικτύου (ΦΕΚ 1451/2003)

Η οικιστική διαβάθμιση που προτείνεται σε επίπεδο περιφέρειας είναι η ακόλουθη: Κέντρο 1^ο επιπέδου (πρωτεύουσα της Περιφέρειας), Κέντρο 2^ο επιπέδου (πρωτεύουσα του Νομού), Κέντρο 3^ο επιπέδου (δυναμικά κέντρα Νομού), Κέντρο 4^ο επιπέδου ενισχυμένα (δευτερεύοντα δυναμικά κέντρα), Κέντρο 4^ο επιπέδου (έδρες Δήμων), Εξαρτημένα κέντρα 5^ο επιπέδου (κοινότητες που δεν εντάχθηκαν σε συνενώσεις και όλοι οι υπόλοιποι οικισμοί (Πίνακας 5).

1^ο επιπέδου αποτελούν τα Ιωάννινα με κυρίαρχο ρόλο στη Περιφέρεια Ηπείρου και εμβέλεια διαπεριφερειακή και διακρατική (Αλβανία). Η ολοκλήρωση των προγραμματισμένων έργων στην περιφέρεια θα αναβαθμίσουν το ρόλο των Ιωαννίνων ως κέντρο μεταφοράς τουρισμού, υπηρεσιών, εκπαίδευσης και μεταφοράς νέων τεχνολογιών σε διαπεριφερειακό και διακρατικό επίπεδο.

2^ο επιπέδου κέντρα αποτελούν οι πρωτεύουσες των νομών Πρέβεζης (Πρέβεζα), Θεσπρωτίας (Ηγουμενίτσα) και Άρτας (Άρτα).

3^ο επιπέδου 4^ο ενισχυμένου επιπέδου αποτελούν τα ακόλουθα κέντρα στην περιοχή μελέτης: Η Κόνιτσα σημαντικό ημιαστικό κέντρο με ικανοποιητικό αριθμό κοινωνικών εξυπηρετήσεων και κομβικό ρόλο στην παραμεθόριο περιοχή. Η Κόνιτσα σχηματίζει δίπολο με το Δελβινάκι (ενισχυμένο κέντρο 4^ο επιπέδου) και μαζί εξυπηρετούν ευρύτερη ενότητα οικισμών: τα Μαστοροχώρια, τα Πωγωνοχώρια και τις κοινότητες Δίστρατου, Φούρκας, Αετομηλίτσας και Δ. Καλπακίου. Στην ίδια περιοχή Ιωαννίνων, εντάσσονται το Μέτσοβο που συσπειρώνει μικρό αριθμό οικισμών μικρού μεγέθους, αλλά με μεγάλη τουριστική, πολιτιστική – συνεδριακή δραστηριότητα αλλά και σημαντική βιοτεχνία. Τα Πράμμαντα και τα Άγναντα (δίπολο) επίσης ανήκουν στην ίδια περιοχή συγκεντρώνουν σημαντικό αριθμό οικισμών των βορείων Τζουμέρκων και προτείνεται να λειτουργήσουν ως 3^ο επιπέδου με συγκέντρωση ικανοποιητικού κοινωνικού εξοπλισμού. Επίσης στην ίδια περιοχή επιρροής των Ιωαννίνων εντάσσονται η Ζίτσα και τα Δερβίζιανα (4^ο ενισχυμένου επιπέδου) που συσπειρώνουν έναν σημαντικό πλέγμα ορεινών και ημιορεινών οικισμών (Πίνακα 5).

Επιρροές στο τοπικό δίκτυο οικισμών (2013)

Η ιεράρχηση των οικιστικών κέντρων της περιφέρειας για πολλά χρόνια παρέμενε σχετικά σταθερή, όμως αρχίζει να μεταβάλλεται λόγω σταδιακών αλλαγών των πραγματικών εξαρτήσεων των οικισμών, γεγονός που θέτει σε αμφισβήτηση την τρέχουσα ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου ιδιαίτερα στη βάση της πυραμίδας. Με το πρόγραμμα «Καλλικράτης» και τις διοικητικές μεταβολές του, κάποιοι ορεινοί οικισμοί 4^ο ενισχυμένου επιπέδου παραμένουν ελλειμματικοί σε σχέση με τον κοινωνικό τους εξοπλισμό και την προσπελασιμότητα τους ως προς το ρόλο που καλούνται να παίξουν.

Πίνακας 5. Ιεραρχία και διάρθρωση του οικιστικού δικτύου Ηπείρου – Δήμος Κόνιτσας
Table 5. Hierarchy and structure of the residential network of Epirus – Mun. of Konitsa

Κέντρο 1 ^ο επιπέδου	Εξαρτημένα κέντρα 2ου επιπέδου	Εξαρτημένα κέντρα 3ου επιπέδου	Εξαρτημένα ενισχυμένα κέντρα 4ου επιπέδου	Εξαρτημένα κέντρα 4ου επιπέδου	Εξαρτημένα κέντρα 5ου επιπέδου
Ιωάννινα		Μέτσοβο		Μικρό Περιστέρι	Κ. Μηλιάς, Κ. Βαθυπέδου
		Κόνιτσα	Δελβινάκι	Κεφαλόβρυσο	Κ. Πωγωνιανής, Κ. Λάβδανης
				Πυρσόγιαννη	Κ. Διστράτου, Κ. Φούρκας, Κ. Αετομηλίτσας, Δ. Καλπακίου
		Πράμμαντα		Χουλιαράδες	Κ. Ματσουκίου, Κ. Καλαρρυτών, Κ. Συρράκου
				Άγναντα	Κ. Μελισσουργών
		-	Ζίτσα	Βουτσαράς	-
		Δερβίζιανα	Κατσικάς και άλλοι 15 οικισμοί	Κ. Νήσου Ιωαννίνων, Κ. Πάπικου, Κ. Βωβούσας	
Πρέβεζα, Ηγουμενίτσα, Άρτα	Ακολουθεί ανάλογη κατηγοριοποίηση οικισμών των τριών κέντρων του 2ου επιπέδου				

Πηγή: Προσαρμογή από ΠΧΣΑΑ Περιφ. Ηπείρου (ΦΕΚ 1451/2003) σελ. 2076(1)

3. Πρόγραμμα ανασυγκρότησης του Δήμου Κόνιτσας. Πόλοι και άξονες ανάπτυξης

3.1. Προβλήματα – προοπτικές

Θα παρουσιαστούν στη συνέχεια οι προγραμματικές δεσμεύσεις και τα προβλήματα τοπικού επιπέδου του Δήμου Κόνιτσας όπως συνάγονται από το ΠΠ της Περιφέρειας Ηπείρου (2003 και 2013). Ο τοπικός προγραμματισμός του Δήμου Κόνιτσας δεσμεύεται μεθοδολογικά από τον προγραμματισμό του ΠΠ Ηπείρου (ΠΠΧΣΑΑ - ΦΕΚ 1451/2003). Ο τελευταίος έχει αξιολογηθεί κριτικά με έκθεση της Γεν. Γραμματείας ΥΠΕΚΑ το 2013, από την οποία προτάθηκε να αναθεωρηθεί ως προς αρκετούς στόχους του (Θεώρημα Α.Ε. κ.ά. 2013). Σύμφωνα με τα δεδομένα υπάρχει ένα τρέχον υπερκείμενο προγραμματικού πλαισίου ασαφές, αλλά και έχουν τεθεί αρκετά νέα σημεία που βοηθούν την τοπική προγραμματική διαδικασία που επιχειρούμε. Αυτά είναι τα ακόλουθα:

- α) Από τα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία προκύπτει ότι θα πρέπει να ενισχυθεί η βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία ημι-σταβλισμένης μορφής έτσι ώστε τα προϊόντα παραγωγής να αποκτήσουν «brand name» και να συνδεθούν με το τουριστικό προϊόν. Παράλληλα θα πρέπει να προστατευθεί το περιβάλλον από τη μόλυνση των επιβαρυντικών χρήσεων του πρωτογενούς τομέα. Η δημογραφική γήρανση και ελάττωση του πληθυσμού πρέπει να συνοδεύεται με μέτρα συγκράτησης και προσέλκυσης νέων οικογενειών που θα εξειδικευτούν κυρίως στο πρωτογενή και δευτερογενή σχετικό τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, χειροτεχνία, επεξεργασία πέτρας, υφαντά, βιοτεχνία κ.ά.), ενώ θα δεχτούν επιμόρφωση, τουριστική εκπαίδευση και άλλες δεξιότητες. Η ελκυστικότητα για τους νέους κατοίκους πρέπει να συνοδεύεται από σταθερά στο χρόνο κίνητρα (π.χ. φορολογικά, επιμορφωτικά, εκπαιδευτικά κ.ά.) που θα πλαισιώνονται με υποστηρικτικές υπηρεσίες τηλεϊατρικής - τηλεδιδασκαλίας στα πιο απομακρυσμένα μέρη, καθώς και διευκολύνσεις σε θέματα κατοίκησης, κυκλοφορίας κλπ.. Η οικονομική βοήθεια προς τον τοπικό πληθυσμό θα συμπληρωθεί με τη λειτουργία περιοδικών – μόνιμων αγορών (παζάρια) σε επιλεγμένους χωροταξικά οικισμούς του Δήμου (κεντρικοί τόποι).
- β) Οι νέοι αναπτυξιακοί άξονες της Περιφέρειας Ηπείρου επικεντρώνονται στα Ιωάννινα, που αποκτούν εθνική εμβέλεια, ως ακολούθως: 1. Άξονας Αδριατική – Ηγουμενίτσα – Ιωάννινα – Μακεδονία (Βαλκάνια – Τουρκία) [Εγνατία Οδός]. 2. Άξονας Στερεά Ελλάδα (Θεσσαλία)- Άρτα – Ιωάννινα – Καλπάκι – Αλβανία (υπό κατασκευή). Η ανάπτυξη που πρέπει να συνοδεύεται από αύξηση αγορών, επιχειρηματικότητας, τουρισμού κλπ. συνδέεται άμεσα με την αναβάθμιση του οικιστικού χώρου στα αστικά αλλά και αγροτικά κέντρα. Έτσι θα πρέπει να τακτοποιηθούν οι εκκρεμότητες της πολιτικής γης, σχετικά με υπάρχοντα ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ κλπ. Παράλληλα θα πρέπει να εντοπισθεί, καταγραφεί και μελετηθεί η τοπική αρχιτεκτονική κληρονομιά (Μαστοροχώρια, οικισμός Κόνιτσας, περιοχή Λάκκας Αώου κ.ά.), ώστε να εκπονηθούν σχετικές μελέτες διατήρησης του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος των κτιρίων με παράλληλα διαχειριστικά προγράμματα. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι μεγάλο τμήμα του Δήμου είναι παραμεθόριο με όλα τα θετικά ή αρνητικά στοιχεία που θα πρέπει να διερευνηθούν. Το διοικητικό πρόγραμμα Καλλικράτης έχει μεταβάλει την βαρύτητα κάποιων οικισμών ως προς τα κέντρα εξυπηρέτησης του πληθυσμού (π.χ. 4^ο ενισχυμένου επιπέδου), όπως είναι το Δελβινάκι και άλλοι οικισμοί (Αετομηλίτσα, Φούρκα). Η διερεύνηση του οικιστικού χώρου συνοδεύεται από τα δίκτυα υποδομών όπου θα πρέπει να ανευρεθούν ικανοποιητικές λύσεις (π.χ. απορρίμματα, ενέργεια, ύδρευση, αποχέτευση κ.ά.).
- γ) Αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος που συνεπάγεται τη μελέτη – διαχείριση: 1) του υδάτινου δυναμικού του Δήμου, όπως είναι ο π. Σαραντάπορος και π. Αώος καθώς και

τουριστική αξιοποίησή τους (π.χ. αθλητισμός) και 2) του φυσικού πλούτου του Δήμου, όπως δασικές εκτάσεις, όρη, διαδρομές, βιοποικιλότητα, πανίδα, χλωρίδα (Natura, Corine). Η αναβάθμιση του φυσικού πλούτου σε συνδυασμό με την πλούσια τοπική ιστορία θα προσελκύσει πολλές δραστηριότητες ειδικών και ήπιων μορφών ορεινού, πολιτιστικού, οικολογικού και αρχιτεκτονικού τουρισμού.

- δ) Η ικανοποίηση των β) και γ) θα υποβοηθήσουν αμφίδρομα την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος που διαθέτει ο Δήμος, όπως η πολύχρονη και δημοσιευμένη βιβλιογραφική παρουσία του σε εκκλησίες, μοναστήρια, παραδοσιακούς οικισμούς, γεφύρια κ.ά. Η χαρτογραφική καταγραφή - αποτύπωση - μελέτη - προστασία καθώς και η εκπόνηση διαχειριστικών προγραμμάτων θα βοηθήσουν τη δημόσια γνωστοποίηση του πολιτιστικού πλούτου του Δήμου (Πίνακας 4) (Νιτσιάκος κ.ά. 1998).
- ε) Η προβολή (management) των τοπικών πόρων, όπως παραγωγή προϊόντων, τουριστικό ρεύμα, αγορές αλλά και η καθημερινότητα των κατοίκων προάγεται με την ανάπτυξη τοπικών οδικών κυκλωμάτων που πρέπει να κατασκευαστούν ή να βελτιωθούν ιδιαίτερα στους πολιτιστικούς θύλακες. Η αύξηση της προσπελασιμότητας και επισκεψιμότητας για τα εθνικά οδικά δίκτυα θα προσελκύσει τουρίστες από τον ευρύτερο ελλαδικό και βαλκανικό χώρο.
- στ) Ο τοπικός προγραμματισμός - σχεδιασμός του Δήμου Κόνιτσας οφείλει να ακολουθήσει τις προδιαγραφές - κατευθύνσεις της Ε.Ε. (2013-2020) για την παροχή πόρων απ' αυτήν. Συνεπώς θα πρέπει μέσα από μια αναθεώρηση του ΠΠ της Περιφέρειας Ηπείρου να τεθούν ιεραρχημένες στρατηγικές επιλογές σε συγκεκριμένους τομείς ανάπτυξης και αξιολόγησης των δράσεων στο επίπεδο της εφαρμογής με θεσμοθέτηση της παρακολούθησης (monitoring). Σε αυτό το επίπεδο των *άυλων δράσεων* θα ζητηθεί η συμβολή του Παν. Ιωαννίνων και άλλων ΑΕΙ της χώρας για την παροχή γνώσης, τεχνολογίας και καινοτομίας. Προς την κατεύθυνση αυτή ίσως θα βοηθήσουν και επενδύσεις της τοπικής ιδιωτικής ή άλλης πρωτοβουλίας (ΣΔΙΤ, δηλ. εταιρικές σχέσεις δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα).

3.2. Πρόγραμμα πολεοδομικής παρέμβασης – πόλοι και άξονες ανάπτυξης

Ο μετασχηματισμός της κοινωνίας είναι ταχύτερος του πολεοδομικού χώρου της, ο οποίος αποκαλείται στην πολεοδομία, λειτουργικά οργανωμένος και κατασκευασμένος χώρος (Λ.Ο.Κ.Χ.) (Δημητριάδης 1992). Έτσι υπάρχουν τμήματα του αστικού ή αγροτικού χώρου που απαιτούν εκσυγχρονισμό, ανάπλαση ή εξυγίανση για να παρακολουθήσουν την κοινωνική εξέλιξη. Στη φάση αυτή απαιτείται η επιστημονική παρέμβαση μιας συνολικής διαδικασίας προγραμματισμού – σχεδιασμού για τον μετασχηματισμό του συνολικού χωρικού υποσυστήματος προς μια νέα επιθυμητή μορφή (Κώτσιος κ.ά 2012). Θεωρείται βέβαια απαραίτητη και η βελτίωση του κοινωνιο-πολιτιστικού περιβαλλοντικού υποσυστήματος (όπως πληθυσμός, τομείς παραγωγής, θεσμοί, ιδεολογία κτλ.). Για τη δημιουργία του πολεοδομικού προγραμματισμού ακολουθούμε τη μεθοδολογία που εμφανίζεται στον Πίνακα 6.

(Α) Η *λήψη απόφασης* για επέμβαση στο πλαίσιο του γενικού προγραμματισμού – σχεδιασμού (physical planning), σχετίζεται με δεσμεύσεις από το Γενικό (π.χ. είδος πολιτεύματος) ως το Ειδικό Πλαίσιο (π.χ. χρήστες, φορείς, δημόσιες υπηρεσίες κ.ά.), ενώ βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με άλλα είδη προγραμματισμού (π.χ. οικονομικού, δημογραφικού, οικολογικού κ.ά.). Επίσης βασική παράμετρος είναι η διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς της περιοχής επέμβασης (Π.Ε.).

(Β) Ακολουθεί η *καταγραφή - αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης* (Υ.Κ.) που συλλέγει πληροφορίες, είτε με *εργασία πεδίου* ή *επαφή με τους αρμόδιους* για να τεκμηριώσει κάποιες στρατηγικές (σκοπούς, αντικείμενα, στόχους), που θέτει ο φορέας που έχει την ευθύνη

επέμβασης. Με συνεκτίμηση των κοινωνικών και χωρικών δεσμεύσεων της Π.Ε. καθώς και των δεσμεύσεων πλαισίου συντάσσεται η *Τεχνική Έκθεση* ανάλυσης της περιοχής επέμβασης και η οποία πλαισιώνεται από κείμενα, σχέδια, φωτογραφίες κ.ά. (Ασήμος κ.ά. 2010).

(Γ) Ακολουθούν οι *γενικές στρατηγικές ανάπτυξης* της περιοχής επέμβασης. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι αυτές, στην παρούσα εισήγηση, τίθενται από τους συγγραφείς, απηχούν όμως το «πνεύμα της διοίκησης». Η φάση αυτή συνδέεται και με την επόμενη, όπου τίθενται τα εναλλακτικά σενάρια επέμβασης. Επιλέχθηκαν επτά στρατηγικοί πόλοι και άξονες ανάπτυξης (I-VII), οι οποίοι εντάσσονται για λόγους μεθοδολογίας σε τρεις θεματικές ενότητες (οικονομία – πολιτισμός – χώρος / δίκτυα) (Πίνακας 6, στ. Γ). Κάθε στρατηγικός πόλος - άξονας μπορεί να αναλυθεί ενδεικτικά και συνοπτικά στα ακόλουθα προγράμματα – υποπρογράμματα – έργα / δράσεις (Πίνακας 6, στ. Ζ).

Σε σχέση με την πρώτη θεματική (οικονομία) προκύπτουν οι ακόλουθοι πόλοι – άξονες:

- I. Δίνεται έμφαση στην πρωτογενή παραγωγή (βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία, δασοπονία κ.ά.), στη δευτερογενή, κυρίως στην επεξεργασία ειδών πρωτογενούς παραγωγής, και στην τριτογενή, κυρίως στο τοπικό εμπόριο και στον τουρισμό. Η βελτίωση αυτών των τομέων θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και την παράλληλη επιμόρφωση του τοπικού πληθυσμού, στη συγκράτηση των νέων και στη μείωση της μετανάστευσης. Προτείνεται Πρότυπο Αγρόκτημα στο Γαναδιό και Κτηνοτροφικό Πάρκο στην Αετομηλίτσα.
- II. Στοχεύει στη δημιουργία τοπικών αγορών οργανωμένων στα ευρωπαϊκά πρότυπα με εξειδικευμένες λειτουργίες. Έτσι προτείνεται η δημιουργία εξειδικευμένων αγορών στα τέσσερα κέντρα των γεωγραφικών ενοτήτων του Δήμου. Ο τύπος της προτεινόμενης αγοράς και τα κριτήρια επιλογής της χωροθέτησης εμφανίζονται στον Πίνακα 7. Εκεί εμφανίζονται οι ομάδες των εξυπηρετούμενων οικισμών καθεμιάς αγοράς (1-4) και ο βασικός άξονας προσπέλασης, οι συνοδευτικές και ενισχυτικές χρήσεις, καθώς και η ιστορική τεκμηρίωση που συμβάλλει στην επιλογή.

Πίνακας 6. Πρόγραμμα χωρικής επέμβασης στο Δήμο Κόνιτσας

Table 6. Spatial interventions in the Municipality of Konitsa Programme

ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ	ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ	ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ / ΠΥΛΩΝΕΣ (Προτάσεις - Πόλοι / Άξονες ανάπτυξης)	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ	ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΕΝΑΡΙΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΧΩΡΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ Προγράμματα – Υποπρογράμματα – Έργα - Δράσεις προς υλοποίηση
Α	Β		Γ	Δ	Ε	Ζ
<p>- Πολιτική απόφαση</p> <p>- Διαβούλευση με κατοίκους Περιοχής Επέμβασης (Π.Ε.)</p>	<p>- Επαφή με αρχές Π.Ε., Περιφέρεια Ηπείρου (υπεύθυνους)</p>	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	I. Βελτίωση οικονομικών πληθυσμού Δήμου Συγκράτηση – Προσέλκυση παλαιών – νέων κατοίκων	<p>A. Μηδενικό σενάριο</p> <p>B. Έμφαση στους τομείς της οικονομίας (I-II)</p> <p>Γ. Ολιστικό σενάριο. Έμφαση και στις επτά προτάσεις (I-VII)</p>	<p>Επιλογή (Γ) σεναρίου ανάπτυξης</p>	I. Ανασυγκρότηση - βελτίωση πρωτογενούς τομέα (βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία) – Επιμόρφωση νέων αγροτών - Πρότυπο Αγρόκτημα στο Γαναδιό – Κτηνοτροφικό Πάρκο στην Αετομηλίτσα
	<p>- Δήμος Κόνιτσας (Δήμαρχος, κ.ά.)</p>		II. Ενίσχυση τοπικών αγορών			II. Δημιουργία εξειδικευμένων αγορών στα κέντρα των γεωγραφικών ενοτήτων του Δήμου (1. Βούρμπιανη – Πυρσόγιαννη. 2. Γαναδιό, Μεσαριά, Μοναστήρι. 3. Μολυβδοσκεπάστο – Αηδογχώρι. 4. Δίστρατο) – Προσέλκυση οικοτουρισμού και επενδύσεις μέσω ηλεκτρονικών υπηρεσιών και διαδικτύου
	<p>- Αναπτυξιακές Εταιρείες</p>	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	III. Αναβάθμιση ζώνης ποταμών Σαραντάπορου και Αώου			III. Προστασία υδάτων από αστικά ή άλλα λήμματα (π.χ. κτηνοτροφικά) – Μελέτη ανάδειξης ζώνης ποταμών με τοπικά έργα του Κ.Π.Ε. Κόνιτσας (π.χ. αθλητικά – ψαχαγωγικά τουριστικά) – Νέες θέσεις εργασίας (επιμόρφωση)
	<p>- Κάτοικοι Περιοχής (επαγγελματίες, κ.ά.)</p>		IV. Εντοπισμός – αξιολόγηση – ανάδειξη - προστασία χώρων φυσικού περιβάλλοντος			IV. Χαρτογράφηση περιοχών φυσικής (ιστορικής) κληρονομιάς – Χαρτογράφηση διαδρομών – Τουριστική αξιοποίηση (νέες θέσεις εργασίας – επιμόρφωσης) – Δημιουργία δασικού χωριού (περιοχή Γράμμου)
	<p>- Βιβλιογραφικές Πηγές</p>		V. Εντοπισμός – Ανάδειξη τοπικού πολιτισμού (κουλτούρας) Δήμου Κόνιτσας			V. Χαρτογράφηση υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς – Παραδοσιακός τρόπος ζωής – Τουριστική αξιοποίηση – Κέντρο Ιστορίας του Δήμου Κόνιτσας (δημιουργία νέων θέσεων – επιμόρφωση)
	<p>- Χάρτες, πίνακες, δημοσιεύσεις για Π.Ε. και Περ. Ηπείρου</p>	ΧΩΡΟΣ ΔΙΚΤΥΑ	VI. Εξυγίανση – αναβάθμιση – προγραμματισμός – σχεδιασμός (λογχ) Κοινωνικές υποδομές – Διαχειριστικά προγράμματα			VI. Ενεργοποίηση μελετών ΓΠΣ – ΠΜ – ΣΧΟΟΑΠ κλπ στους οικισμούς του Δήμου Κόνιτσας. Εντοπισμός – αποτύπωση υπάρχοντος αποθέματος (άδειων) πέτρινων κατοικιών στα Μαστοροχώρια – Προγράμματα εξυγίανσης – Τουριστική αξιοποίηση (αναστήλωση – ανάδειξη αρχοντικών Κόνιτσα – Γαναδιό και αλλού)
	<p>- Επιτόπια επίσκεψη Ομάδας</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ Π.Ε.</p>		VII. Βελτίωση – συμπλήρωση τοπικού οδικού δικτύου – οδικά κυκλώματα επίσκεψης Λοιπά κοινόχρηστα δίκτυα (π.χ. λήμματα, ύδρευση, πυρασφάλεια)			VII. Βελτίωση χάραξης κύριου οδικού άξονα (ΚΟΑ) εξυπηρέτησης Μαστοροχωρίων (Μακεδονία – Εταχώρι – Κόνιτσα) Βελτίωση τοπικών συνδέσεων οικισμών με τον ΚΟΑ Διανοίξεις – προσπελάσεις στα κύρια σημεία τοπικών αγορών (1-4) Διασύνδεση ΚΟΑ με εθνικό και διεθνές οδικό δίκτυο

Για την υλοποίηση του προγράμματος απαιτείται η δημιουργία κατάλληλου ΦΟΡΕΑ συντονισμού – εκτέλεσης του όλου χειρισμού ως προς θεσμικές διαδικασίες, μελέτη τεχνικών έργων, ένταξη των επιμέρους έργων σε εθνικά – ευρωπαϊκά προγράμματα. Διευθέτηση νομικών, διοικητικών διαδικασιών – ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ και τελική υλοποίηση με Έργα – Δράσεις κ.ά.

Πίνακας 7. Κριτήρια επιλογής προτεινόμενων κεντρικών τόπων - αγορών στο Δήμο Κόνιτσας

Table 7. Criteria for the development of central locations – marketplaces in the Municipality of Konitsa

ΑΑ / Αγορές	«Κεντρικοί τόποι» - Γεωγραφικός καθορισμός οικισμών	Ομάδες εξυπηρετούμενων οικισμών + προπελασιμότητα άξονα Μακεδονίας - Ηπείρου	Εξειδίκευση Αγοράς	Συνοδευτικές και ενισχυτικές χρήσεις	Ιστορική Τεκμηρίωση
1	Άνω κοιλάδα π. Σαραντάπορου	<p>Πληκάτι Γοργοπόταμος Χιονάδες</p> <p>Βούρμπιανη</p> <p>Αετομηλίτσα (κτηνοτροφικό πάρκο)</p> <p>Πυρσόγιαννη</p> <p>οδικός άξονας</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Κτηνοτροφικά προϊόντα τυποποιημένα - Είδη χειροποίητα (ξυλογλυπτική, ζωγραφική κ.ά.) - Πρόβλεψη δασικού χωριού 	<ul style="list-style-type: none"> - Σχολή επαγγελματικής κατάρτισης (Δομικών Έργων, ξυλογλυπτικής, ζωγραφικής κ.ά.) - Παραμεθόρια Ζώνη (κίνητρα) - Φυσικό περιβάλλον 	<ul style="list-style-type: none"> - Βούρμπιανη: 1871 και 1913 είχε 1500 κατ. Αρχές 18ου αι. κάτοικοι λίγοι μεγαλοκτηνοτρόφοι, αγωγιάτες, ράφτες, οικοδόμοι, μετανάστες. - Επίσκεψη Κοσμά Αιτωλού (1777) - Εκπαιδευτικό κέντρο (1888) - Πυρσόγιαννη: 1896 είχε 300 οικίες και 1500 κατ. με αστική ζωή - Πληθώρα οικοδόμων - Εκπαιδευτική ανάπτυξη (1845)
2	Μέσης κοιλάδας π. Σαραντάπορου	<p>Πύργος Αμάραντος Αγ. Βαρ- βάρα</p> <p>οδικός άξονας</p> <p>Λαγκάδα Καστανιά Αγ. Παρασκευή</p> <p>Φούρκα (βιολογική κτηνοτροφία)</p> <p>Μόλιστα (Γαναδιό, Μεσαριά, Μοναστήρι)</p> <p>Νικάνορας, Τράπεζα, Εξοχή κ.ά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Κτηνοτροφικά (βιολογικά) - Είδη κηπευτικής (λαχανικά κ.ά.) - Παραδοσιακή κληρονομιά 	<ul style="list-style-type: none"> - Σχολή επαγγελματικής εξειδίκευσης σε παραδοσιακή αρχιτεκτονική - Κέντρο εκμάθησης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής για φοιτητές (ΑΕΙ, ΤΕΙ) - Γαναδιό, διατηρητέος οικισμός Δήμου Κόνιτσας - Ιαματικός τουρισμός 	<ul style="list-style-type: none"> - Μόλιστα: Οικονόμιο κοινό στους τρεις οικισμούς (Γαναδιό, Μεσαριά (δηλ. Μόλιστα) και Μοναστήρι) - Μνημόνευση στην <i>Παρησία</i> της Μονής Ζάβορδας Γρεβενών (1534) - 28 εκκλησίες οι περισσότερες του 19ου αι. - 17ος και 18ος αι. στον π. Σαραντάπορο λειτουργούσε περιοδική υπαίθρια αγορά - Παραγωγή ταμπάκου, βυρσοδευεία (1730-1811) - Καταγωγή μαστόρων (κουδαραιών)
3	Κάτω κοιλάδα π. Σαραντάπορου και πεδιάδα Κόνιτσας	<p>Μολυβδο- σκεπάστο</p> <p>Αηδονοχώρι</p> <p>Καλόβρυση, Καβάσιλα Αετόπετρα, Ηλιοράχη, Μελισσόπετρα</p> <p>οδικός άξονας</p> <p>ΜΑΖΙ Καλλιθέα Κλειδωνιά</p> <p>ΚΟΝΙΤΣΑ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργικά προϊόντα - Τουριστικά είδη 	<ul style="list-style-type: none"> - Εκκλησιαστικές εγκαταστάσεις, συνέδρια κλπ - Τουριστική εκπαίδευση - Δελβινάκι - Καλπάκι - Κόνιτσα (Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παραμβάσεων(εδαφική συνεργασία με Αλβανία) - Επιχειρηματικό Πάρκο (ΣΔΙΤ-ΕΟΖ) - Κέντρο Ιστορίας Δήμου 	<ul style="list-style-type: none"> - Αηδονοχώρι, πρ. Οστανίτσα - Κέντρο οδ. αρτηριών ΜΑΚ/ΑΔΒ/ΗΠ - Μεγάλη ανάπτυξη (13ος-16ος αι.) - Κέντρο εκπαίδευσης (1875) - Κέντρο εκκλησιών (24) (1889) - Μολυβδοσκεπάστο, πρ. Διπαλίτσα - Εφημερούσε από τον 13ο ως τα μέσα του 17ου αι. Το 1889 είχε 12 εκκλησίες. - Πανήγυρις «Πωγωνιανής» (1336-1656)
4	Λάκκας (βορείου) Αώου	<p>οδικός άξονας</p> <p>Ελεύθερο Παλιόσελι Πάδες Άρματα</p> <p>ΚΟΝΙΤΣΑ</p> <p>Δίστρατο</p> <p>Βασι- λίτσα</p> <p>Γρε- βενά</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Παραδοσιακή αγορά υφαντών, φλοκατών κ.ά. - Κτηνοτροφικά τυποποιημένα 	<ul style="list-style-type: none"> - Εκπαίδευση υδροκίνησης - Μουσείο - Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Μελέτη π. Αώου και δικτύου υποδομών Δήμου) - Διαχείριση υδάτινων και περιβαλλοντικών πόρων Δήμου 	<ul style="list-style-type: none"> - Δίστρατο, πρ. Μπριάτσα - Παραγωγής β-γενούς και γ-γενούς τομέα - 1875 είχε 135 οικογένειες και σχολικό κτίριο το 1914 - Γεινίαση με Βασιλίτσα (Γκούτσος Χ., <i>Οι οικισμοί της επαρχίας Κόνιτσας στο παρελθόν</i>, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα 2015)

Ακολουθεί η βασική θεματική «πολιτισμός» που περιλαμβάνει τρεις πόλους – άξονες (III-V): 1) Εξυγίανση, αξιοποίηση και διαχείριση του ποτάμιου συστήματος του Δήμου (Σαραντάπορος, Αώος, Βοΐδομάτης) (III). 2) Εντοπισμός, αξιολόγηση, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος (IV). 3) Εντοπισμός, ανάδειξη και διαχείριση του πολιτιστικού περιβάλλοντος (V).

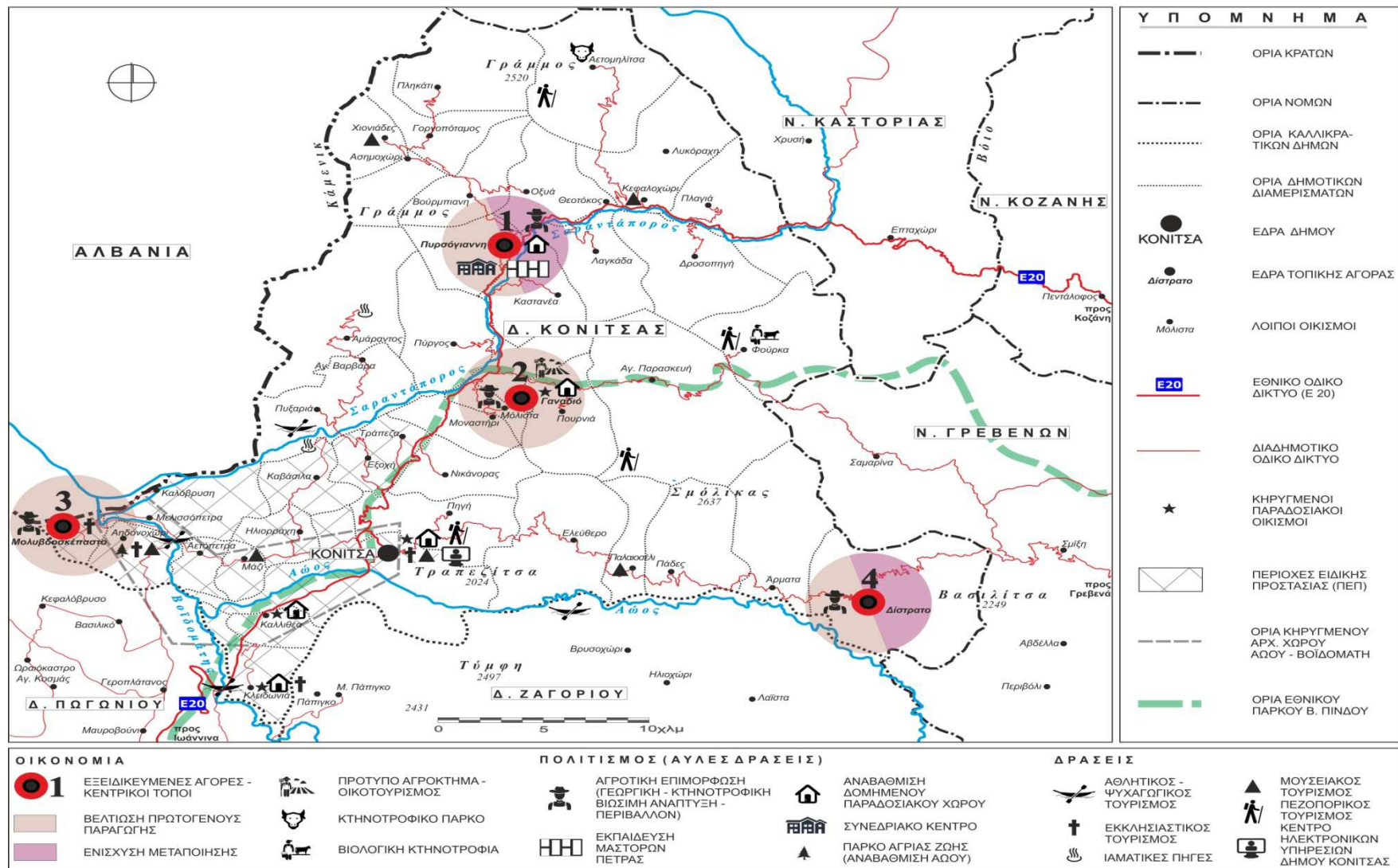
Ακολουθεί η τρίτη βασική θεματική «Χώρος και Δίκτυα» (VI-VII): Στοχεύει στη βελτίωση του πολεοδομικού χώρου στον Δήμο, με την ολοκλήρωση – συμπλήρωση – διόρθωση των υπαρχουσών μελετών (Γ.Π.Σ.), ώστε να βελτιωθεί με υλοποίηση ο Λ.Ο.Κ.Χ. σε κάθε αστικό ή αγροτικό οικισμό. Ειδικά η ζώνη των παραδοσιακών οικισμών πρέπει με ειδικό πρόγραμμα να αξιοποιηθεί με βάση το υπάρχον απόθεμα (άδειων) πέτρινων κατοικιών για τουριστική αξιοποίηση (VI). Ο τελευταίος πόλος - άξονας συνδέεται άμεσα με τη βελτίωση - συμπλήρωση του τοπικού οδικού δικτύου, τα ειδικά κυκλώματα επίσκεψης των οικισμών, ιδίως των παραδοσιακών, καθώς και με τα υπόλοιπα κοινόχρηστα δίκτυα των οικισμών (VII).

Οι κατευθυντήριες στρατηγικές ανάπτυξης του προγραμματισμού οδηγούν στην εκπόνηση των εναλλακτικών σεναρίων πολεοδομικής ανάπτυξης της Π.Ε. (Πίνακας 6, στ. Δ). Τα σενάρια προκύπτουν από υπάρχουσες ιστορικές, χωρικές και κοινωνικές δεσμεύσεις, τις υπάρχουσες προτάσεις για την Π.Ε., καθώς και τις παρεμβάσεις του Ειδικού Πλαισίου. Κάθε σενάριο πρέπει να συνδέεται με τα απαιτούμενα νομοθετικά μέτρα, την κλίμακα επένδυσης – χρηματοδότησης, τις επιπτώσεις στο χαρακτήρα της περιοχής κ.ά.

Οι δύο τελευταίες φάσεις, (E) και (Z) οδηγούν στην *εκπόνηση του προγράμματος χωρικής επέμβασης* (Π.Χ.Ε.). Έτσι, στη φάση (E) γίνεται η επιλογή ενός ολιστικού σεναρίου, που στηρίζεται σε όλους τους πόλους και άξονες ανάπτυξης (Πίνακας 6, στ. Γ). Τη φάση (Z) ακολουθεί η *επεξεργασία του τελικού σεναρίου*, που επιλέχθηκε στο χωροταξικό και πολεοδομικό πλαίσιο της Π.Ε. Στο στάδιο αυτό πραγματοποιείται μια αξιολόγηση των δεδομένων (ανάλυση, τάσεις και προβολές υπάρχουσας κατάστασης – ολιστικό σενάριο ανάπτυξης) και στη συνέχεια διατυπώνεται το *σχεδιαστικό πρόγραμμα χωρικής επέμβασης*, που θα πρέπει να συνοδεύεται από (i) το πρόγραμμα χρήσεων (ποιοτικά - ποσοτικά), (ii) το διαγραμματικό σχέδιο γενικής διάταξης (σχέδιο κελυφών), (iii) η μορφή και κλίμακα επένδυσης – χρηματοδότησης, νομική και θεσμική διαδικασία, καθώς και η διαχρονική εξέλιξη της υλοποίησης του συνολικού έργου (Χάρτης 3). Η προγραμματική διαδικασία ολοκληρώνεται με τη δημιουργία ενός *μοντέλου προσχεδίου δομικών παρεμβάσεων* για την περίπτωση του Δήμου Κόνιτσας (Πίνακας 8).

3.3. Αναδιάταξη τοπικού δικτύου οικισμών – κεντρικοί τόποι

Σύμφωνα με το ευρύτερο προγραμματικό πλαίσιο (2003 και 2013), η αναμενόμενη ανάπτυξη εισέρχεται στο Δ. Κόνιτσας από το γεωγραφικό – οικιστικό τρίγωνο: Καλπάκι - Κόνιτσα - Δελβινάκι. Σύμφωνα με την ισχύουσα υφιστάμενη κατάσταση, η Κόνιτσα (εξαρτημένος οικισμός 3^{ου} επιπέδου) ελέγχει διοικητικά, οικονομικά, αλλά και λειτουργικά το σύνολο των οικισμών του Δήμου, εκτός κάποιων ακραίων οριακών περιπτώσεων. Εξάλλου, οι ιστορικο-γεωγραφικές δεσμεύσεις της περιοχής και κυρίως η διαμπερή, διαγώνια ροή του π. Σαραντάπορου διαμορφώνουν την ακόλουθη χωροταξική οργάνωση του τοπικού δικτύου οικισμών (Χάρτης 2): 1) Το βορειότερο δυαδικό σύστημα Πυρσόγιαννης - Βούρμπιανης σε άμεση σχέση με τους οικισμούς της γύρω περιοχής, καθώς και το Κτηνοτροφικό Πάρκο της Αετομηλίτσας αποτελούν τον *κεντρικό τόπο - αγορά 1*, με πλούσια παράδοση στην οικοδομική τέχνη (Πίνακας 7). 2) Στη μέση κοιλάδα του π. Σαραντάπορου το κέντρο ανάπτυξης συγκλίνει στο τριαδικό σύστημα των οικισμών Γαναδιό (διατηρητέος οικισμός) –

Χάρτης 3. Προτεινόμενο πρόγραμμα χωρικής επέμβασης

Map 3. Suggested programme for spatial intervention

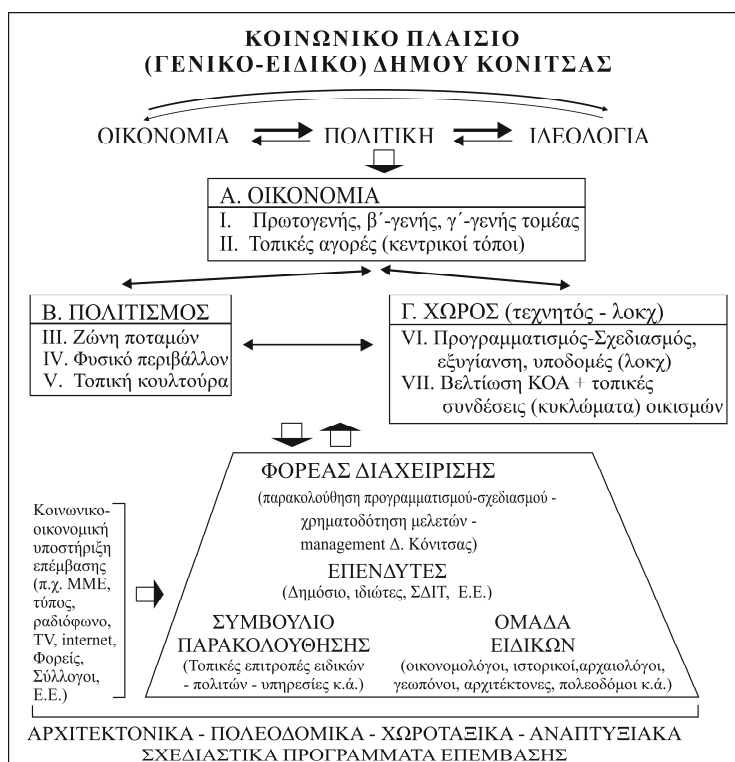
Μόλιστα - Μοναστήρι που συγκροτούν τον *κεντρικό τόπο - αγορά 2*, που αποτελούν υπόδειγμα δόμησης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (πέτρινα χωριά) και που σχετίζεται άμεσα με τη Φούρκα (βιολογική κτηνοτροφία) και τη Σαμαρίνα (εκτός ορίων του Δήμου). 3) Στην κάτω κοιλάδα του π. Σαραντάπορου και στην πεδιάδα της Κόνιτσας διακρίνουμε το δίπολο Μολυβδοσκέπαστο – Αηδονοχώρι που συγκροτούν τον *κεντρικό τόπο - αγορά 3*, με πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα (εκκλησίες, μοναστήρια κ.ά.). 4) Το Δίστρατο, κέντρο ομάδας βλαχόφωνων οικισμών που εξειδικεύεται στα κτηνοτροφικά προϊόντα, θα αποτελέσει τον *κεντρικό τόπο - αγορά 4*, σε άμεση συσχέτιση με σύγχρονα αθλητικά δρώμενα, με τη γειτονική Βασιλίτσα (εκτός ορίων του Δήμου). Όλα αυτά τα τοπικά κέντρα αγορών (κεντρικοί τόποι) που εξαρτώνται άμεσα από την Κόνιτσα (διοικητικά, οικονομικά, λειτουργικά), θα πρέπει με την πάροδο του χρόνου να μειώσουν την εξάρτησή τους από αυτήν.

3.4. Προσχέδιο δομικών παρεμβάσεων

Στο προσχέδιο δομικών παρεμβάσεων (Π.Δ.Π.) στο Δ. Κόνιτσας τοποθετούνται *ιεραρχικά*, επιμερίζονται και συσχετίζονται εσωτερικά και δομικά, το σύνολο των παραγόντων που επηρεάζουν την προγραμματική διαδικασία. Ήτοι, οι τρεις βασικές θεματικές (οικονομία - πολιτισμός - χώρος (Λ.Ο.Κ.Χ.) / δίκτυα), οι σχέσεις τους στο γενικό (κράτος) και ειδικό (δήμος) πλαίσιο, καθώς και ο προτεινόμενος φορέας διαχείρισης που πρέπει να αναλάβει τη διεκπεραίωση του συνολικού προγράμματος, μαζί με τις ομάδες υποστήριξης (Πίνακας 8). Ο τοπικός φορέας ανάπτυξης – διαχείρισης (π.χ. αρχικά Αστικό Παρατηρητήριο που μπορεί να μετεξελιχθεί μελλοντικά), θα ξεκινήσει με το σχεδιαστικό Πρόγραμμα Χωρικής Επέμβασης, από τα πλέον ανώδυνα οικονομικά έργα (άξονες III-IV-V) προς τα περισσότερο πολύπλοκα και σύνθετα (Χάρτης 3).

Το Π.Δ.Π., λόγω της στρατηγικής φύσης του περιορίζεται σε γενικές υποδείξεις ή προδιαγραφές και δεν προτείνει ακριβείς χωροθετήσεις (εκτός από ειδικές περιπτώσεις). Τα βασικά κριτήρια για την εκπόνηση του Π.Δ.Π. αποβλέπουν: α) Στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, στην τόνωση και διεύρυνση της παραγωγικής βάσης και στη δημιουργία βιωσιμότητας και ανάπτυξης. β) Στην ορθολογική χρήση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος που αποτελεί προϋπόθεση της βιωσιμότητας, αλλά και της ανάπτυξης. γ) Στα Έργα-Δράσεις που πρέπει να συντίθενται με σχέσεις αλληλο-ενίσχυσης σε ένα συνολικό σύστημα. Το σύστημα αυτό πρέπει να είναι συμβατό με νέα ενδεχόμενα, ή επιθυμητά σενάρια ανάπτυξης του Δήμου, ώστε η αναπτυξιακή δράση να συνεχίσει χωρίς σοβαρές διακυμάνσεις.

Πίνακας 8. Προγραμματικό σχέδιο δομικών παρεμβάσεων
Table 8. Spatial interventions programme

Βιβλιογραφία

- Ανάβαση Εκδόσεις, *Πεζοπορικός Χάρτης 3.3, Γράμμος, Σμόλικας, Βόιο, Βασιλίτσα, 1:50.000*, Αθήνα 2010.
- Ασήμος Π., Δημητριάδης Ε. Π., Δρακούλης Δ. Π. και Σταθακόπουλος Π., “Πολεοδομική ανάπτυξη της περιοχής Λαχανόκηπων: Μεθοδολογία εκπόνησης εργασίας πεδίου”, *Τεχνικά Χρονικά*, τ. 3, Αθήνα 2010, 175-190.
- Γκούτος Χ., *Οι οικισμοί της επαρχίας Κόνιτσας στο παρελθόν*, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα 2015.
- Δημητριάδης Ε. Π. και Τσότσος Γ., “Προοπτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη στον ιστορικό-παραδοσιακό οικιστικό χώρο του Σμόλικα. Η συμβολή ενός δικτύου πεζοπορικών διαδρομών οικολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος”, *Μνημείο και Περιβάλλον*, τ. 6, Θεσσαλονίκη 2000, 143-160.
- Δημητριάδης Ε. Π., *Ιστορικός, λειτουργικά οργανωμένος και κατασκευασμένος χώρος*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1992.
- Δημητριάδης Ε. Π., *Κοινωνικός σχηματισμός και πολεολογικός χώρος. Είκοσι οικισμοί της επαρχίας Κόνιτσας Ηπείρου* (διδασκαρική διατριβή). Παράρτημα ΕΕΠΣ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Π.Σ. ΑΠΘ, τ. Η΄, Θεσσαλονίκη 1980.
- ΕΛΣΤΑΤ 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή, *Πίνακας αποτελεσμάτων Μόνιμου Πληθυσμού - Απογραφής 2011*. Στο http://www.statistics.gr/documents/20181/1210503/resident_population_census2011_rev.xls/956f8949-513b-45b3-8c02-74f5e8ff0230 (επισκέψιμο 07/05/2016).

- Θεώρημα Α.Ε., Ροϊκός Σύμβουλοι Μηχανικοί Α.Ε. και Λώλος, Θ., *Έκθεση αξιολόγησης, αναθεώρησης και εξειδίκευσης του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου, Φάση α', Στάδιο α2*, Γενική Γραμματεία Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), Αθήνα 2013. Στο <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=WXxKFDwQarw%3d&tabid=514&language=el-GR> (επισκέψιμο 20/05/2016).
- Κώτσιος Β. και Δημοπούλου Ε., “Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Κόνιτσας. Μια σύνθεση διεπιστημονικών προσεγγίσεων”. Στο Δ. Καλιαμπάκος (επιμ.), *Η Συμβολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Κόνιτσας*. Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π. 2012.
- Νιτσιάκος Β. (επιμ.), *Η Κόνιτσα και τα χωριά της: πολιτισμού ανατομή*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ήπειρος Α.Ε., Ιωάννινα 2008.
- Νιτσιάκος Β., Αράπογλου Μ. και Καρανάτσης Κ. (επιμ.), *Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη Πολιτισμική Γεωγραφία*. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1998.
- Όραμα Εκδόσεις, *ΧΝΠ 161, Ιωάννινα, Χάρτης νομού και πόλης, 1:130.000*, Αθήνα 2014.
- Ρόκος Δ., “Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές. Θεωρία και πράξη”. Στο του ίδιου (επιμ.), *Πρακτικά 3^{ου} συνεδρίου ΕΜΠ και του Μ.Ε.Κ.Δ.Ε. του ΕΜΠ «Η Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές: θεωρία και Πράξη»*. Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2004, σ. 79-140.
- Τσότσος Γ., Κουσιδώνης Χ. και Δημητριάδης Ε. Π., “Σχεδιασμός πλέγματος ορεινών διαδρομών στη νότια Πίνδο: Μια πρόταση για την τοπική ανάπτυξη στην περιοχή Μετσόβου”. Στο Δ. Ρόκος (επιμ.), *Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο για το Μέτσοβο: Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση*. Μ.Ε.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., Αθήνα 2001, σ. 247-271.
- ΦΕΚ 142 Α – 28.06. 2014. *Χωροταξική και Πολεοδομική Μεταρρύθμιση-Βιώσιμη ανάπτυξη*.
- ΦΕΚ Α.Α.Π. 136 - 28.04.2014. *Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) σε τμήμα του Δήμου Κόνιτσας, Νομού Ιωαννίνων*.
- ΦΕΚ 639Δ1 - 31.05.2005. *Χαρακτηρισμός της χερσαίας περιοχής των ορεινών όγκων της Β. Πίνδου ως Εθνικού Πάρκου, καθορισμός ζωνών προστασίας και καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης*.
- ΦΕΚ 1451 - 06.10.2003. *Περιφερειακός Χωροταξικός Σχεδιασμός Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου*.
- ΦΕΚ 24Δ - 26.01.2000. *Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης Κόνιτσας, (Ν. Ιωαννίνων), κατ' επέκταση του ήδη χαρακτηρισμένου τμήματος και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού*.
- ΦΕΚ 124Α - 13.06.1997. Ν. 2508. *Βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*.
- ΦΕΚ 644Β7 - 30.07.1996. *Κήρυξη περιοχής κοιλάδας των ποταμών Αώου – Βοϊδομάτη από την Κόνιτσα μέχρι τη Μεσογέφυρα Σαρανταπόρου / σύνορα Ελλάδος - Αλβανίας ως αρχαιολογικού χώρου*.
- ΦΕΚ 423Δ - 20.6.1995. *Τροποποίηση του από 26.9.1979 Π.Δ/τος «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων. (Δ 615)»*.
- ΦΕΚ 179Δ - 02.03.1993. *Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης Κόνιτσας (Ν. Ιωαννίνων) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού*.

ΦΕΚ 615Δ - 01.11.1979. *Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων.*

ΦΕΚ 594Δ - 13.11.1978. *Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών.*

Wikipedia, λήμμα Δήμος Κόνιτσα. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%B1%CF%82 (επισκέψιμο 29/05/2016).

Local Development of Settlements in the Municipality of Konitsa, Epirus Region

E. Dimitriadis, Professor Emeritus of Urban Planning,
Aristotle University of Thessaloniki

D. Drakoulis, Dr. Architect – Urban Planner, Postdoctoral Researcher, A.U.Th.

C. Kousidonis, Assistant Professor, Department of Planning and Regional Development,
University of Thessaly

Abstract

The aim of this study is to present the basic factors which will lead to the regional development of the Municipality of Konitsa, as well as a preliminary, yet complete, intervention proposal. We refer to the expected productive forces and demographic structure, to the natural and cultural heritage, and finally, to the potential growth of the area.

The problems which the Municipality faces, as well as the possibilities surrounding its local development, are linked to, amongst other things, the current legal and institutional framework. This framework derives from the Regional Plan (ΠΧΣΑΑ) of Epirus, which is presently under review, the Master Plans (ΓΠΣ or ΣΧΟΟΑΠ), as well as other institutional documents related to the greater area. The interconnection between the general and local development systems of the area (poles and axes), as well as the proposed hierarchy of its residential network, result from the main developmental axes of the Epirus region.

The methodological approach regards six interconnected, continuous phases, aimed at the formation of a spatial intervention programme. These are as follows: Taking the decision to intervene; surveying the current situation; setting the goals and general developmental strategies; considering alternative scenarios; adopting a preferred scenario; formulating a programme and outlining the implementation of the preferred scenario. In the process, basic developmental axes, or pillars, are selected, according to conducted fieldwork. These include the improvement of the economic basis and demographic composition of the population, assuring the sustainability of the local production/spatial systems of the (new marketplaces – bazaars), as well as cultural and artistic activities. The preferred scenario is supported by the formulation of an activation programme and its implementation. The final programme comprises sub-programmes and actions for each developmental pillar. The paper concludes with the presentation of a “structural interventions plan”, which includes the appointment of an administrative body, and a preliminary interventions programme, i.e. the courses of action which make up the core of the preferred scenario’s implementation.